

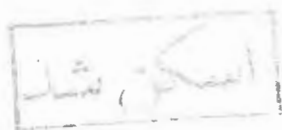
سفرنامه حج و راههای حاج

بقلم

آقای حسین ذوالقدر شجاعی

تهران

شهریورماه ۱۳۳۴

سفرنامه حج و راه‌های حاج

بقلم

آقای حسین ذوالقدر شجاعی

تهران

شهریورماه ۱۳۳۴

تهران - چاپ خرمی

فهرست مندرجات

تقریظ				
مقدمه	از صفحه	۳	تا	۵
فصل اول مقدمات سفر	»	۶	»	۱۲
» دوم حرکت از تهران	»	۱۳	»	۱۷
» سوم عزیمت باردن	»	۱۸	»	۲۴
» چهارم حرکت از عقبه	»	۲۵	»	۲۷
» پنجم جده	»	۲۸	»	۳۰
» ششم میقات	»	۳۱	»	۳۳
» هفتم عزیمت بمکه	»	۳۴	»	۴۷
» هشتم جغرافیای مکه	»	۴۸	»	۵۴
» نهم منی و عرفات	»	۵۵	»	۶۸
» دهم مدینه طیبه	»	۶۹	»	۷۶

تقریظ

بسم الله الرحمن الرحيم

پس از مطالعه سفرنامه حج جناب
 حاج حسین آقای شجاعی زیدتوفیق
 که توأم با دستورات اجرای
 این وظیفه دینی است و بعد از
 ملاحظه اینجانب مطابق است بارأی
 حضرت آية الله العظمی آقای
 بروجردي دام ظلّه العالی زیرا
 آنرا تطبیق داده بامناسك آية الله
 ونكات و مبهمات آنرا توضیح و
 تصحیح لازم انجام داده شد اینك
 راهنمائی است كه شامل دستورات

دینی و دنیوی این سفر سعادت است امید است برادران دینی
 قدردانی از معظم له نموده واستفاده کامل از این گوهر گرانبها
 که باسبکی شیرین و شیوا نوشته شده بفرمایند خداوند جزای
 خیردر ازاء این راهنمائی دینی ودنیوی بایشان کرم فرماید .

ان الله لا یضیع اجرا لمحسنین .

الاقول محمودالحسینی المرعشی الغروی عفی عنه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلْيَدْعُ عَلَى النَّاسِ بِحَجِّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا
☆ آیه ۹۸ سوره آل عمران

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی اَشْرَفِ خَلْقِهِ وَ
سَيِّدِ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ اَتَقَبَّلُ مِنْ الطَّاهِرِیْنَ وَلَعَنَ اللّٰهُ
عَلٰی اَعْدَائِهِمْ وَنَشْکُرُہٗ فَنُصَلِّیْ عَلَیْہِمْ اِلٰی یَوْمِ الدِّیْنِ .

نویسنده این سطور حسین فرزند مرحوم محمد هاشم مشهور
به ذوالقدر شجاعی کارمند پایه ۹ وزارت دارائی (مميز مستقل
حسابهای اداره کل در آمد ها) که در ذیحجه سال ۱۳۷۴

بر هر کسی که توانائی رسیدن بدانجا را یافت حج و زیارت خانه خدا
واجب است

برابر با تیر ماه ۱۳۳۴ شمسی توفیق تشریف بمکّه معظمه را داشته
از همان روز های اولیه مراجعت قصد داشتم که شرح جریان
این سفر روحانی را برشته تحریر در آورم که هم خاطرات این
مسافرت ثبت و ضبط شده و هم آنکه شاید برای علاقمندان
راهنمای مفید و سودمندی شود ولی از بدو ورود به تهران
رعایت نزاکت های اجتماعی دید و بازدید سروران عزیز
و دوستان گرام مجال شروع باین کار را نمیداد اینک که فی الجمله
فراغتی حاصل گردیده است اقدام به تحریر نموده و از خداوند
بزرگ حسن ختام آنرا مسئلت دارم

هنگام درک

شروع بکار: همینکه دانستم مشیت حضرت حق بر آنست که راهی این سفر مذهبی شده و زائر بیت اله الحرام باشم صبح روز چهاردهم شوال مطابق با چهاردهم خردادماه ۱۳۳۴ شرحی بکمسیون حج که در فرمانداری تهران تشکیل شده بود نوشته و تقاضای موافقت با صدور گذرنامه حج کردم پس از آنکه همانروز به انستیتو باستور مراجعه و اقدام به تلقیح آبله و تزریق واکسن نموده و پس از پنج روز فاصله نیز دومین واکسن را هم تزریق و گواهی بین المللی دریافت داشتم مجدداً بکمسیون مراجعه و نامه کمسیون حج را که صلاحیت مالی و صحت مزاجم گواهی شده بود دریافت و به شهر بانی کل اداره گذرنامه مراجعه نمودم قبل از شرح جریان صدور گذرنامه متذکر میشوم که تلقیح آبله و تزریق واکسن بمنظور پیش گیری از امراض ساریه در مناطق بد آب و هوا و گرم ضروری است و نباید از این عمل غفلت نموده و یا آنکه از ترس و جهل با تشبث باین و آن از زدن واکسن و تلقیح آبله خود داری نمود نامه کمسیون حج که با اداره گذرنامه شهر بانی کل میرسد بصورت عادی حد اقل شش روز در گردش ادارات آگاهی و انگشت نکاری است

و روز هفتم ورقه مخصوص کلاتری مهیا میشود که پس از مراجعه بکلاتری و انجام تشریفات مقرر، مجدداً بآباداره گذرنامه اعاده و بآپرداخت بهای تهبر که در سال جاری علاوه بر یکپنزار و پانصد (۱۵۰۰) ریال که بعنوان کمک بسازمان های خیریه تحویل بانکم ملی میشد مبلغ دو یست و هفتاد ریال هزینه رسمی گذرنامه حج بوده که تحویل صندوق حسابداری شهر بانسی میگردد و در ظرف یکی دو روز بعد گذرنامه و برگ خروج از مرز حاضر و تسلیم قضا کننده میشد بلافاصله برای تهیه ویزای ممالك عراق و سوریه و حجاز به سفارتخانه های مربوطه مراجعه و بآپرداخت حقوق مقرر و بزاخذ و گذرنامه از هر جهت تکمیل و آماده میگردد در اینجا لازم است توضیح داده شود که در سال جاری بر خلاف گذشته سفارت دولت سعودی در تهران تذکره حاج رامجائاً ویزا نموده و دیداری دریافت نمودند که در شیعیان ایران حسن اثر آمیخته بتقدیر ایجاد کرد .

حاجی پس از آنکه از کار گذرنامه خود فراغت حاصل نمود باید در صدد تهیه نیازمندیهای سفر خویش شمو دپیش از آنکه بشرح زاد سفر و نیازمندی های صوری پردازد باید حقیقت تلخی را بنویسم و آن این است که اکثر زائرین بیت اله از مردم بی سواد و دهاتی و صدی هشتاد بی اطلاع از مناسك حج بوده و تا موقع ورود بمکه معظمه تکلیف مذهبی خود را میدانند از تهیه هر چیزی که احتمال میداده اند مفید برای بهداشت و تأمین غذای روزانه بوده دریغ نکرده ولی کوچکترین اقدامی برای روشن نمودن ذهن خود و تهیه زمینه برای کسب اطلاع از

وظایف و اعمال حج بعمل نیاورده اند غافل از آنکه اول بایستی
 وظایف و تکالیف مراسم حج را فرا گرفته و بعداً به تهیه زاد
 و توشه سفر خود بپردازد بلکه لازم و واجب است قبل از مراجعه
 بمراجع تقلید و اخذ فتوی برای لزوم بجزکت سفر حج خویش
 و تزکیه پول (۴۴) خود نزد کسی باخذ تعلیمات لازمه پرداخته و از
 اصول و فروع دین و حمد و سوره شروع و تا پایان وظیفه اعمال
 حج درس بگیرد نویسنده در خود مسجد الحرام باشخصاصی
 برخورد میکردم که تقاضا داشتند حمد و سوره آنها را گوش
 داده و تصحیح کنم و حال آنکه از هنگام بلوغ و رسیدن بسن
 تکلیف بر هر مرد و زن مسلمان واجب است قرائت نماز را در
 حدود عرف و معمول یاد بگیرند تا چه رسد بمردم چهل پنجاه و شصت
 ساله یا بیشتر که عمر خود را بغفلت گذرانیده و با تمام قوا کوشش
 در امور دنیوی نموده و کمتر بفکر اخذ تعالیم عالیه مذهبی هستند
 بهر حال مهمترین وظیفه مسافر حج آنست که بفهمد برای چه میرود و
 بکجا میخواهد برود و چه باید بکند و پس از بصیرت و معرفت
 کافی در صد تهیه لوازم سفر خود گردد چه و نکته این سفر
 سفر تفریحی نبوده و غرض اصلی انجام وظیفه دینی و فریضه اسلامی
 میباشد لذا باید سعی نمود که این مقصد عالی بوجه احسن انجام
 پذیر شود و گرنه تمام کوشش و صرف اموال هدر رفته و نتیجه
 ای حاصل نشده و اعمال بیهوده ای انجام داده میشود

* مراد از تزکیه وجه آنست که شخص اگر خمس و زکوة برزومه دارد
 تادیه کند تا بتواند لوازم سفر خود مخصوصاً احرامی و یا گوسفند
 قربانی را از بولی که بدون غش و خالص باشد خریداری و حقوق واجبه
 و مال حرامی که در مالش هست خارج نماید

فصل اول

مقدمات سفر

بعد از تهیه گذرنامه و اخذ تعلیمات مذهبی تهیه ارز خارجی
مقدم بر هر کاری است .

برای تبدیل پول ایرانی بیول عراقی و حجازی بانك
ملی ایران بنابر دستور اولیای دولت که آسایش ایرانیان را در
سفر حج و خارج کشور در مدنظر دارند تسهیلاتی قائل میشود و
مبلغی دینار عراقی بعهده بانك عثمانی بغداد پایتخت عراق و
نیز مقداری لیره انگلیسی قابل تبدیل بریال سعودی حواله
بانك جده مرکز اداری حکومت سعودی میدهند که بسیار
کمک شایسته تقدیری است .

زائرین بیت الله با ارائه گذرنامه و بلیط مسافرت خود
بدایره ارز بانك ملی مرکز که عصر ها برای انجام این
کار مفتوح است مراجعه و حواله های دینار و لیره مورد احتیاج
خود را دریافت و مقداری اسکناس ایرانی که در حدود مقررات
مجاز میباشد میتواند با خود داشته باشد که خوشبختانه در تمام
خاور میانه دارای اعتبار بوده و مبادله میشود (البته اسکناس

۱۰ و ۲۰ و ۵۰ ریالی نباید برد که هم حجم زیاد داشته و هم نزول بیشتری برای تبدیل آن میگیرند)

همینکه از تهیه و تبدیل وجه فراغت حاصل شد اقدام بخريد لوازم سفر از قبیل چمدان و یخچال (تریموس) و قمقه آب و چای مقدار کافی آب لیمو برای مواقعی که مانند این سالها فصل حج مصادف با تابستان بوده و گرم است مقداری آلوی خشک و شربت های مبرد و شیر خشت و خا کشیر تخم ریحان و تمبر هندی و مختصری برنج و پریموس و قابلمه و قوری و بشقاب و قاشق و لیوان آبخوری و مشک آب (در عراق و شام دلو آب برزنتی بهتر فراهم میشود) و مختصری قند و شکر و کمی باجلب نظر طبیب خانوادگی داروهای مفید برای رفع سردرد دل درد، چند بسته لیمو نا کس و یا قرص های ملین و مسهل ، مقداری تنطوروالین و کپسول اتر و شیشه کوچکی مر کور کورم و پنجه هیدرو فیل و یکی دو بسته باند، مختصری هم نبات و چند کیلو نان خشک که بدون روغن پخته شده باشد و اگر دسترس و ده و میسر شود کمی ماست خشک که تبدیل به پودر شده و در قوطی های سر بسته حفظ نمایند در این سفر خیلی مفید است گرچه تهیه احرامی در شام و بغداد میسر است ولی بهتر آنست که از همین جاضمن تهیه لوازم سفر به تهیه احرامی هم اقدام شود با آنکه چلووار سفید و یا کتان سفید مجاز است ولی چون شبها ممکن است سرد شود اگر حوله سفید برای دوش انتخاب کنند بهتر است که مانع سرما خوردگی خواهد شد و البته بهتر است که دو دست تهیه شود که اگر کشیف یا آلوده و نجس گردد برای تعویض مهیا باشد لباس رو یک دست ولی لباس زیر را باید چند دست

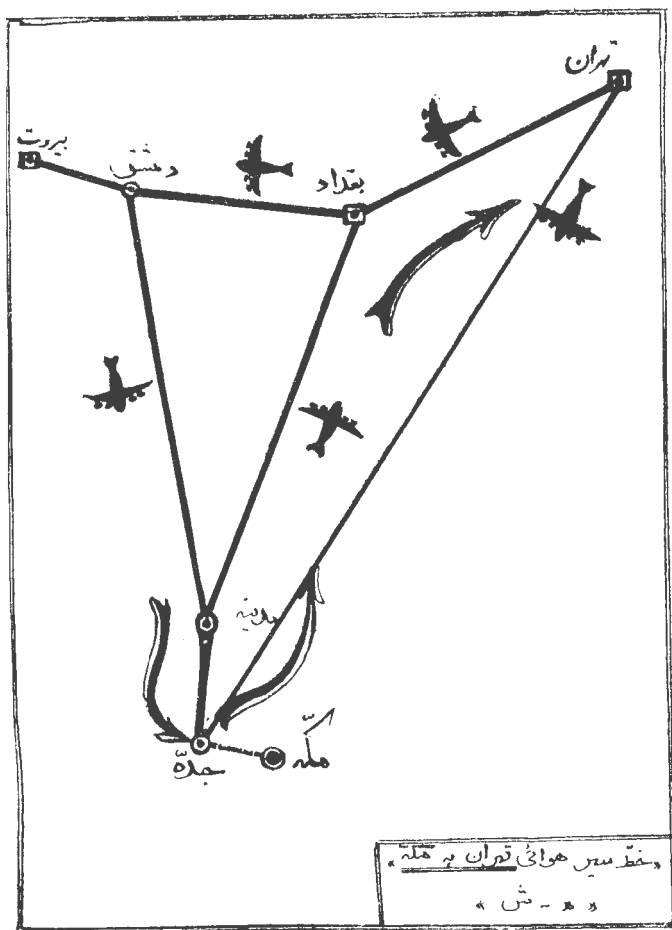
فراهم نمود .

لوازم حمام (لنك و حوله و لیف و صابون) پیراهن عربی بلبند
دو عدد برای ایامی که در حجاز هستند خوب و مایه راحتی و
آسایش شخص است. کفش راحتی و کفش احرام که دوخته
نیست و بوسیله میخ بهم متصل مینمایند نیز ضروری است برای
خواب يك بالش و يك پتو دو ملافه سفید و يك قطعه قالیچه
کوچك و یا گلیم نازك که در مفرش کوچکی پیچیده شود کافی
است. کیف کوچکی از تیماج که بتوان حمل نمود و بروی شانه
انداخت برای نگاهداری گذرنامه و سایر اوراق و نیز همیانی
که بتوان وجه و اسکناس و بلیت حلاله های بانگی را حفاظت نمود
و مخصوصا در حالی که شخص محرم میشود و فاقد لباس بوده
و بجامدان هم دسترسی ندارد فوق العاده مفید است .

پس از فراهم نمودن وسایل و لوازم مشروحه بمصداق
اول رفیق ثم الطريق باید در صدد انتخاب همسفر خوب و
متجانب برآمده و حداقل سه یا چهار نفر میتوانند بخوبی هم
خرج شده و در طول مدت سفر شريك غم و شادی و راحتی
یکدیگر باشند و از همان موقع که تصمیم بانتخاب رفیق راه
مینماید باید نسبت بیکدیگر گذشت روا دارند و برای تهیه
نیازمندی های مشترك و مخارج خوراك و کرایه منزل در کم و
زیادی آن بایکدیگر جدال و منازعه ننموده و کلمات ركيك
و حرفهای زننده از دهان خارج نکرده در پیشگاه خداوند و
و در برابر آشنا و بیگانه آبروریزی نکنند و حج خود را ضایع
نمایند و کسانی که فاقد بصیرت بوده و در مسافرت ها عاجز و
قدرت رفیع نیازمندیهای خود را نداشته باشند ناچار باید تحت

سرپرستی حمله دارها قرار گرفته و با پرداخت حق از جمله متناسب کارهای خود را بدست مردمان مطلع می که بشغل حمله داری و رهبری حاج میپردازند بسیارند تا در تمام موارد سفر آرامش خاطری داشته و نگران نباشند ولی بهتر آنست که هنگام حرکت در التزام یکی از روحانیون و یا اشخاصی که قبلاً بزیارت مکه مشرف شده اند همسفر گردند تا هم بوسیله آنان بآداب و وظایف مذهبی خود آشنا شده و هم آنکه سفر را به خوشی پایان دهند.

آنگاه که از این نظر نیز اطمینان خاطر حاصل شد باید تصمیم گرفت که بچه وسیله بطرف حجاز رهسپار شد راحت ترین وسیله این مسافرت هواپیما است که بچند صورت امکان پذیر است یکی آنکه مستقیماً از تهران بجدّه بروند یکی دیگر از تهران ببغداد و از بغداد بشام و از شام بمدینه منوره و از آنجا بجدّه پرواز نمایند و بتجربه دیده شده است که مسافرت با هواپیما های سعودی اطمینان بخش تر است زیرا کسانی که بلیط مسافرت هواپیماهای سعودی را میخرند از مزایای چندی استفاده میکنند چنانچه خدای نخواستہ بر اثر حوادث غیر مترقبه هواپیما ناگزیر و مجبور شود که در صحرا بر زمین بنشیند حکومت سعودی موظف است که سیلر نك وسیله حرکت زائرین را فراهم سازد و در موقع مراجعت هم حق تقدم خواهند داشت ولی باید توجه کرد که اگر میسر شود از خریداری بلیط دوسره اجتناب نمود تا پس از انجام مناسك حج اختیار شخص با خودش باشد که از هر طریق که بهتر و مناسب تر و سهل تر وسیله فراهم

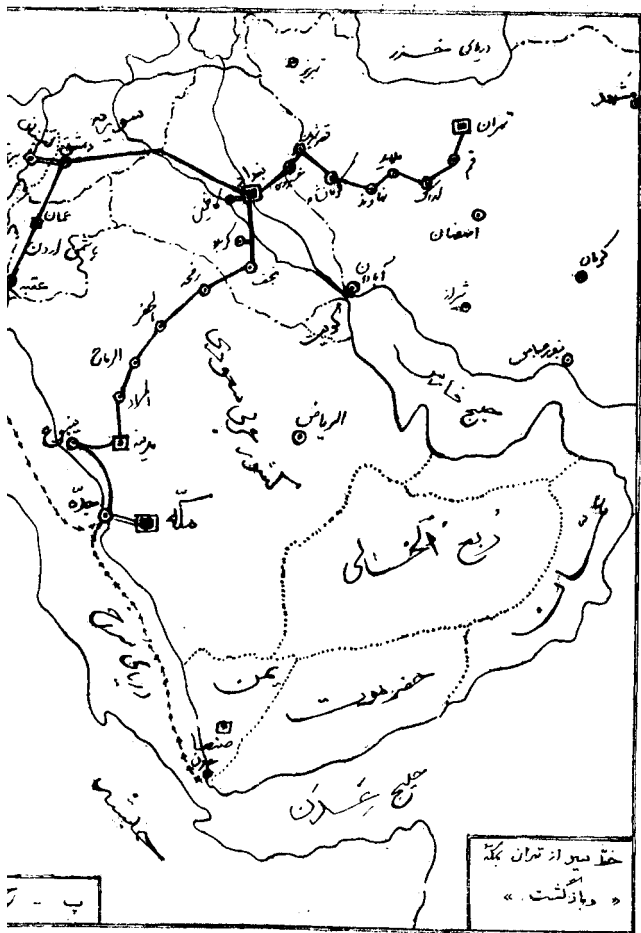

شود استفاده نماید بعد از هواپیما ممکن است شخص از تهران بوسیله اتوبوس بکازمین (ع) رفته و یا آنکه بوسیله راه آهن از تهران بخرمشهر و از آنجا ببصره و از بصره بیفداد را نیز با قطار عزیمت نموده و پس از زیارت اعتاب مقدسه از راه صحرا بوسیله اتوبوس و یا اتومبیل های نرن که مانند اتوبوس است ولی اطاق راننده مجزا بوده و مخصوص عبور صحرای بین بغداد و شام است و برای مسافرین ناشتائی و ناهار نیز ضمن فروش بلیط تامین میشود بشام پایتخت سوریه رفته و از آنجا و یا از بیروت پایتخت دولت لبنان با هواپیما بمدینه منوره مشرف شده و پس از زیارت قبر پیغمبر اکرم (ص) بجده بروند.

سومین طریقی که میتوان انتخاب نمود آنست که از تهران بیفداد و از بغداد بشام و از آنجا تا عمان پایتخت کشور اردن هاشمی را بوسیله اتوبوس رفته و از عمان با قطار راه آهن تا نقب که شهری است در دوفرسخی بندر عقبه و از عقبه هم بوسیله کشتی بجده بروند.

تهیه بلیط کشتی هم در تهران و هم در بغداد و شام میسر است. آخرین وسیله حرکت با اتوبوس از طریق کویت و ریاض و مکه و یا از نجف اشرف و راه جبل بمکه معظمه میباشد ولی عبور از این راه ها چون دارای مخاطرات زیاد بوده و خسته کننده و پرمشقت است و رسماً نیز از طرف دولت های عراق و سعودی قدغن و ممنوع شده و جز با اتوبوس های مخصوص مسافرت صحرا و رانندگان بصیر و محلی و مورد اعتماد نباید از این راه ها بروند.

اینجانب بعملی طریق عبور از خشکی و دریارا انتخاب نمودم که اینک بشرح آن میپردازم.

فصل دوم

حرکت از تهران

عصر روز شنبه دهم تیر ماه ۱۳۳۴ برابر با یازدهم ذی قعده ۱۳۷۴ اینجانب بوسیله اتوبوس از تهران حرکت و بنا بر توصیه یکی از دوستان دوستی و سرپرستی سه نفر (۳) حاجی را که با آن اتوبوس عازم سفر بودند عهددار شده و برادرانه این راه را رفته و مراجعت کردیم ۱۴۷ کیلومتر از تهران تا قم را در تراز معمول طی نمودیم بطوریکه ناگزیر شب را در قم مانده $7\frac{1}{4}$ صبح یکشنبه از قم حرکت و پس از عبور از اراک و ملایر و نهاوند شب را در کرمانشاه متوقف و صبح روز دوشنبه دوازدهم تیر ماه از کرمانشاه بطرف خسروی رفته و پس از انجام تشریفات گمرکی در مرزهای خسروی (ایران) و مندریه مرز عراق ساعت

* نام آقایان حاج شعبان عبدالحی و حاج رضاقلی منوچهری و حاج اباذر عباسی اهل سیچان ارنگه که از قراء بخش کرج و بیلاق خوش آب و هوای شمال غربی تهران است از نظر خلق شناسی و رعایت دوستی درج میگرد.

۴ بعد از نیمه شب وارد کاظمین علیهما السلام شدیم .

بر طبق معمول بایستی اتوبوس ما خیلی زود تراز آن بمقصد میرسید ولی بازرسی مامورین گمرک پل یعقوبیه که بسیار غیر عادی و مخصوصاً نسبت با ایرانیان خالی از اسلحه ادب و توهین نبود و معلوم نیست پس از گذشتن از دو نقطه مندریه و خانقین و تقشیش عمومی و مطالبه تذکره و گذرنامه و سایر مدارک دیگر پیاده کردن مسافر و پائین کشیدن اثاثیه زائرین و ایجاد زحمت و دردسر برای رانندگان و مسافرین چه معنائی دارد (و باید این موضوع بخصوص مورد توجه مامورین سیاسی ایران و عراق واقع شود که برخلاف روابط حسن همجواری و مودت دولت هم کیش اقدامی نشود و قنصلگری دولت شاهنشاهی ایران در خانقین مخصوصاً جریان این امر را که بیشتر ایرانیان شاهد آن بوده و با اطلاع مامورین رسانیده اند تعقیب و ماموری که خارج از حدود وظیفه و برخلاف رویه سیاسی موجب معطلی و سلبت نقلیه و مسافرین میشود تغییر دهند) باعث چند ساعت تأخیر معطلی گردید .

روز سه شنبه بزیارت امامین هم امین امام هفتم حضرت موسی بن جعفر (ع) و امام نهم حضرت محمد تقی الجواد علیهما السلام در کاظمین مشرف بوده و روز سه شنبه سیزدهم تیر ماه (همان روز) برای وصول حواله بانک ملی ایران که بعهده بانک عثمانی بغداد صادر شده بود ببغداد پایتخت دولت پادشاهی عراق که در کنار رودخانه دجله واقع و دارای مناظر زیبا و عمارات مجلل و از دو قسمت کرخ و رصافه تشکیل شده و دیدنی های زیادی دارد ببغداد رفته و پس از دریافت دینارهای مورد حواله از

بآبك مجددا بكاظمين (ع) مراجعت و بمؤسسات حمل و نقل
 چندى مراجعه و بالاخره از نمايندگى لوان اكسپرس بليط
 اتوبوس شام را براى روز پنجشنبه ۱۴ تير ماه خريدارى و
 آنشپرا هم در كاظميين بيمتوته نموده صبح چهارشنبه بكر بلاى
 معلى عزيمت و پس از زيارت امام سوم اباعبدالله الحسين
 عليه السلام و حضرت ابوالفضل العباس عليه السلام بسوى نجف
 اشرف حركت نموده و پس از آستان بوسى و كسب فيض و
 وطلب مدد از امام اول و خليفه رسول الله امير المؤمنين على بن
 ابيطالب عليه السلام وادائى فريضه مغرب و عشا در صحن مطهر
 بكوافه رفته و بزيارت مسلم بن عقيل اولين سرباز و فرستاده
 حضرت سيدالشهداء عليه السلام بكوافه و جناب هانى
 مهمندار آن حضرت و انجام اعمال كوفه صبح پنجشنبه پانزدهم
 تيرماه از جاده ساحلى فرات به كاظمين (ع) مراجعت و ساعت ۷
 بعد از ظهر بسوى شام رهسپار شدიმ اذان صبح روز جمعه ۱۶
 تيرماه در رمادى توقف كرده نماز خوانده و به حركت ادامه
 داده و شب را در صحرای بين راه خوابيده هشت و نيم صبح روز
 شنبه ۱۷ تيرماه به رميشه مرز سوريه وارد و ظهر بدمشق رسیده
 و در منزل آقای سيد عزيز قزوینی كه در محله خراب واقع است
 منزل كرديم (در شام آقایان سيد عزيز و سيد حسين قزوینی و
 محمود شيرازى مبادرت به پذيرائى زوار و حاج مينمايند و منازل
 مرتب و آبرو مندى براى اين امر تهيه و اختصاص داده اند كه
 زائرین را از رفتن به مهمانخانه ها و هتل هاى شهر بى نياز مى سازد
 و معمولاً از هر يك نفر شبى يك ليتره سوريه كرايه دريافت
 ميدارند) مدت پنج روز در شام توقف نموده و پس از تشرف

به زینبیه که در خارج شهر است و کسانی که در مهمانخانه ها منزل نموده اند باید بمیدان دهر آمده و با اتومبیل های مخصوص که دعوت به سیده زینب میکنند و یا آنکه بایستگاه اتوبوس محله خراب رفته و از آنجا زیارت حضرت زینب علیها سلام بروند و در قبرستان بنی هاشم که داخل شهر است مزار حضرت عبدالله بن زین العابدین (ع) و حضرت ام کلثوم و سکینه علیها سلام و نیز مقبره معروف به رأس الشهداء را نیز زیارت و از در قسمت غربی مسجد اموی بطرف بازار که مقبره حضرت رقیه بنت الحسین علیها سلام رفته و نائل زیارت شده و مسجد اموی که دارای سوابق تاریخی و از مساجد صدر اسلام است بازدید و اقدام به خرید بلیط کشتی برای عزیمت بجده نموده (در شام شرکت اسلامی فروشنده بلیط کشتی بود) و روز سه شنبه بیستم تیر ماه هم برای مشاهده و سیاحت بیروت پایتخت کشور لبنان رفته و پس از بازدید نقاط مختلفه شهری بندر گاه و اماکن تاریخی آن شهر بشام مراجعت و روز پنجشنبه ۲۲ تیر ماه از دمشق به عمان مرکز حکومت اردن هاشمی رفتیم در اینجا شایسته است متذکر شود دمشق یا شام پایتخت کشور سوریه از نظر اعتدال هوا و وفور نعمت و کثرت میوه و نرخی مناسب اجناس برای استراحت مسافرین بسیار خوب و مردم شام هم برخلاف سابق اکثر خوش برخورد و مهمان نواز بوده و نسبت بغریبا مخصوصاً بزوار و حاج احترامی درخور تقدیر قائل هستند بطوریکه مسافر

احساس راحتی کامل میکنند پول رایج کشور سوریه لیره سوری است که یکدهم دینار عراقی و برابر با ۲۲/۵۰ ریال پول ایران با کمی تفاوت کاهش و افزایش نرخ روز است ولی بطور کلی دینار عراقی در ممالک عربی خاور میانه جریان دارد و اسکناس ایران را هم صراف ها با نزول خیلی کمی تبدیل مینمایند .

فصل سوم

وزیرت باردن

اردن هاشمی یکی از ممالك احدثی جدید است که سیاست‌های دول غربی آن را بین فلسطین و سوریه و عراق و حجاز ایجاد نموده اند با بتخت آن کشور عمان است که بر فراز تپه ها و در میان چند رشته کوه متقاطع قرار گرفته و کم آب است و با آنکه لوله کشی هم شده در بعضی از سالها که باران های موسمی کم باشد منابع آب شهر روه به نقصان میگذارد و مانند برق شهر تهران خودمان در شبانه روز به تناوب مجله های مختلف شهر دچار قطع جریان آب میشود ولی برق و نظافت عمومی شهر خوب است نرخ اجناس و خواربار نسبت بشام گران تر و لسی از عراق و حجاز ارزان تر است مسجد جامع جدید البناء و پاکیزه ای دارد که در زمان سلطنت مرحوم ملک شیداله بنا شده و پنج نوبت در شبانه روز در آن اقامه جماعت میشود و با آنکه کشور کوچکی است بر اثر موقعیت جغرافیائی و هم مرز بودن با چند کشور بیش از هر چیز بارش آن توجه و اهمیت داده شده است و سربازخانه ها و اردوی تعلیماتی زیادی در خارج شهر بنظر میرسد که با سلاح های مدرن و تانک و جت مجهز میباشند و نیز

يك رشته راه آهن از عمان بطرف بندر عقبه كشيده شده كه مسافرين را از پایتخت كشور برای سوار شدن كشتی نقل و انتقال ميدهد و آخرين محلی كه قطار راه آهن بدانجا ميرسد قریه كوچكی است موسوم به نقب و از این نقطه بوسیله اتوبوس و اتومبیل به بندر عقبه ميروند اینجانب و همراهان ساعت هفت صبح روز پنجشنبه ۲۲ ذی قعده از دمشق حركت نموده و دو ساعت و نیم بعد از ظهر وارد عمان شده و در مهمانخانه (او كنده فلسطين) منزل نمودیم آن روز و روز جمعه را با استراحت و گردش در شهر پرداخته و روز شنبه ۲۴ ذی قعده با اتوبوس بقصد دیدن مسجد اقصی و مسجد صخره به بیت المقدس عزیمت نمودیم با آنكه جاده كوهستانی است و لسی با صفا و دارای مناظر زیبایی است و خود شهر بیت المقدس كه شهر بسیار قدیمی است با عمارات و مساجد و كنیسیاهای متعددی كه در آن بنا شده بسیار دیدنی میباشد دارای چندین مهمانخانه عالی است بازاری با سقف کوتاه دارد و در مغازه ها و دكان ها انواع كالا و خوار بار برای فروش عرضه شده و مهمیاست و همینكه اتوبوسی وارد میدان ایستگاه خارج شهر شود عده ای از جوانان كه عربی و انگلیسی و فرانسوی تكلم مینمایند با استقبال مسافرين آمده و خود را بعنوان دليل و راهنما معرفی و تقاضا دارند كه بهمراهی و هدایت آنها به دیدن مسجد اقصی و مسجد صخره بروند ما هم خواه ناخواه دایمی انتخاب و بسوی مسجد روانه شدیم پس از طی بازار نسبتاً طویلی وارد محوطه مسجد شدیم كه بمیدان وسیعی شباهت داشت در وسط میدان و در محل تقریباً مرتفعی مسجد صخره بنا شده و منظور از این نام اشاره بصخره است كه با حدیث

معراج پیغمبر اکرم (ص) ارتباط دارد همینکه به فجوای
(سوره اسری) : ❖

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى
الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ آيَاتِنَا إِنَّهُ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

پیغمبر اکرم از مسجد الحرام شبانه بقصد معراج بمسجد
اقصى حرکت میفرمایند برای سوار شدن به براق یا روفر یا
نردبان نور پای مبارك خود را روی این سنگ میگذارند و
این افتخار برای صخره مزبور حاصل میشود در اطراف و روی
این سنگ طاق گنبدی شکل بسیار مجملی بر پایه ها و ستونهای
مرمر بسیار گرانها قرار داشته و رواق فوق العاده زیبایی که
از نظر قدمت تاریخی و صنعت معماری و هنرهای زیبا اهمیت
بزرگائی دارد بنا نموده اند که قابل توجه است صخره مزبور
تقریباً معلق و فقط يك گوشه آن بر زمین اتصال دارد و در زیر
آن سردابی است که معروف بمقام حضرت داود و حضرت
سلیمان می باشد و زائرین مسلمان در آنجا نماز تحیت و مستحب
می خوانند .

* بلك و منزله است خدائی که شبی بنده خود (محمد ص) را از
مسجد الحرام بمسجد اقصائی که پیرامونش را مبارك ساخت سیر
داد تا آیات و اشعار غیب خود را باو بنماید که بحقیقت خدا شنوا
و بیناست .

در قسمت جنوبی میدان کمی دورتر از مسجد صخره حوض آبی است که دور تا بدور آن سکوهای سنگی قرار دارد که برای وضو ساختن اختصاص دارد و مسلمین پس از وضو گرفتن برای دیدن مسجد اقصی میروند .

مسجد اقصی از مساجد بسیار معظم و قدیمی است و بوسیله خلفای اموی تعمیر و توسعه یافته و سلطان صلاح الدین ایوبی محراب و منبر و تزئینات مجملی بآن افزوده و سلطان عبدالحمید عثمانی هم طاق گنبدی شکل زیبایی در قسمت مجاور محراب احداث و کتیبه‌هایی از آیات قرآنی و باخطوط نسخ و بسیار عالی دور تا بدور آن گنبد رسم نموده است ستونهای عالی و بلند مرمر سفید و قرمز مسجد اقصی بیننده را بی اختیار به تحسین و اعجاب و امیدارد که در بیش از چند هزار سال قبل بانبودن وسایل فنی و راه شوسه و مصالح امروزی و غیره چگونه و با تحمل چه فداکاری‌ها و زحمات و صرف چه مبلغ پول و در طول چه مدت زمانی این بنای با عظمت برپا گردیده و ساخته شده است !

در گوشه جنوب شرقی مسجد مزبور حجره‌ای است که معروف بمصلای حضرت مریم علیها سلام میباشد که در ایام اعتکاف و عزلت خود در آن محل بعبادت پروردگار متعال مشغول و زکریای پیغمبر آن صدیقه را تکفل مینموده است .

زائرین مسلمان که بمسجد اقصی می آیند در محراب و مصلای پیغمبر اکرم (ص) و در محلی که معروف بمصلای حضرت امیرالمومنین علی بن ابیطالب (ع) است و نیز در مصلای حضرت مریم دو رکعت نماز مستحب میخوانند و البته غیر از مسلمانان از ملل متنوعه

مخصوصاً مسیحیان همواره برای دیدن مسجد اقصی به بیت المقدس آمده و بتماشای مسجد مزبور میروند و همگی بادیکن چنان مسجد و بنائی دچار شکفتی شده و خاطرات فراموش نشدنی تحصیل میکنند . ✽

در ضلع شمال شرقی مسجد مزار حضرت سلیمان بن داود علیهما السلام است که روی سنگ قبر نامه که آن حضرت برای حضرت بلقیس ملکه سبا فرستاده نقر شده.

ما پس از بازدید و تماشای مسجد صخره و مسجد اقصی و ادای فریضه ظهر و عصر بوسیله اتومبیل سواری برای زیارت حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام بسمت شهر قدس خلیل که بنام شهر خلیل الرحمن نیز معروف است حرکت کرده و مقارن چهار بعد از ظهر پس از آنکه قریه بیت اللحم را که مدفن حضرت مریم و مولد حضرت عیسی میباشد در طرف چپ جاده و تقریباً بیست کیلومتری شهر خلیل است دیدیم بشهر خلیل وارد شده و مزار حضرت ابراهیم خلیل و حضرت یعقوب و حضرت اسحق و حضرت یوسف (و سایر انبیاء بنی اسرائیل که در بن چاهی مدفون هستند) علی نبینا وعلیهم السلام زیارت نموده و پس از ساعتی مجدداً به بیت المقدس مراجعت و بعمان برگشتیم و در جبل خلیل زندگی آوارگان فلسطین توجه عموم مسافرین را بخود جلب مینماید که چندی است بر اثر فشار و ظلم یهود از خانه و مسکن خود اخراج شده و مدتی در بیابانها و ممالک عربی خاور میانه آواره و عده ای از آنها در زیر چادر های زیادی که در کوهستانهای

*- برای اطلاع بیشتری بتاريخ انبیاء تالیف دانشمند محترم آقای عمادزاده مراجعه شود .

خلیل نصب شده زندگانی نموده و از ظرف جمعیت‌های خیریه دنیا اعاشه آنها تأمین و با انتظار سر نوشت خود هستند و اعراب آنها را (لاجئین) میگویند .

اینجا ب با همراهان صبح روز سه شنبه ۲۷ شوال بایستگاه راه آهن عمان رفته و ساعت ۱۰ با قطاریکه تمام مسافرین آنرا زوار حاج تشکیل میداد بسوی بندر عقبه روانه شدیم وضع اطاقهای قطار فوق العاده بدو کثیف و از نوع اطاقهای ویژه حمل و نقل مال التجاره و دواب بود که در طول اطاقها بوسیله تخته نیمکت چوبی موقتی تعبیه شده و مسافرین را در آنها چپانیده بودند کسی هم بآن وضع معترض نبود و اگر هم اعتراضی میشد گوش کسی بدهکار به شکایت و اعتراض نبود پس از گذشتن از چندین ایستگاه متوسط و کوچک بالاخره ساعت ۹ شب قطار به آخرین ایستگاه موسوم بنقب وارد شد نماینده شرکت اسلامی (فروشنده بلیط کشتی) قبلا باتوبوس های متعددی فراهم نموده بود و همینکه مسافرین واثاثیه آنها از قطار تخلیه شد باتوبوس های موجوده منتقل و به بندر عقبه که در دوفرسخی قریه نقب بود عزیمت و باستراحت و رداختند بر طبق وقتی که قبلاتعیین و در بلیط ها هم درج شده بود قرار بود کشتی روز اول ذیحجه به بندر عقبه وارد و زامرین را حرکت بدهد و لسی تا ساعت ۹ صبح روز جمعه دوم ذیحجه بتاخیر افتاد خوشبختانه کشتی ساعت نه صبح رسید و حاج شروع بسوار شدن بکشتی نمودند قبل از حرکت کشتی ذکر مختصری برای اطلاع علاقمندان از وضع بندر عقبه میشود :

این بندر آخرین نقطه مرزی شمال غربی کشور اردن

هاشمی است که در منتهی الیه کانال عقبه که تقریباً به مجاذات کانال سوئز می‌باشد واقع شده بندری است کوچک و اسکله آن در کنار حوضچه مخصوص تعمیرات کشتی قرار گرفته و فقط کشتی های کوچک که برای ارتش کشور مزبور اسلحه و مهمات حمل و نقل می‌نماید و با نفت و بنزین می‌آورد با اسکله مزبور پهلو گرفته و اقدام به تخلیه کالا می‌نماید کشتی های بزرگ اعم از باری و یا مسافری در وسط کانال و سه کیلومتر و متری بندر لنگر انداخته و بوسیله قایق های موتوری و بارکش و دوبه های منضم بآنها مسافرو یا بار را نقل و انتقال می‌دهند بندر عقبه دارای جمعیت کمی بوده و با آنکه در کنار دریا است چاه های آب شیرین دارد که آب مشروب اهالی از چاه های مزبور تأمین میشود فرودگاه کوچکی هم دارد که غالباً هواپیما ها برای بنزین گرفتن در آنجا پائین آمده و پرواز میکنند اخیراً مسجد ساده و تمیز و نسبتاً بزرگی نیز در این بندر ساخته اند که مردم و مسافرین در آنجا نماز خوانده و استراحت میکنند این بندر دارای کارخانه برق و یخ هم هست و خیابان و بازار مختصری هم دارد که اشیاء و کالای گوناگون در آن عرضه میشود و نخلستانی هم در کنار دریای ترتیب داده شده که خرما ی آن فقط بمصرف خود اهالی میرسد و قابل بصدور نیست و بیشتر خواربار و میوه مورد نیاز مردم از عمان و شام وارد میگردد .

فصل چهارم

حرکت از عقبه

کشتی نصرت - از ساعت ۹ صبح روز جمعه دوم ذیحجه بوسیله فایق‌های موتورنی و دویه‌های بزرگ حمل‌اثاثیه و سوارشدن حاج به کشتی نصرت شروع و تا چند ساعت بعد از ظهر ادامه داشت و قریب یک هزار و هفتصد نفر حاجی که ایرانی و عراقی و پاکستانی و شامی و لبنانی بودند و بلیط‌های خود را از تهران و یا بغداد و بیروت و دمشق و یاعمان تهیه کرده و اکثر آنها بر شمیری و سرپرستی حمله دارها بسفر حج می‌رفتند مسافری کشتی نصرت را تشکیل میدادند.

شتابزدگی‌های بیمورد و ناشیگری و آشنا نبودن بزبان عربی اکثریت مسافری باعث جنجال و تولید خسارت بااثاثیه و حتی بآب افتادن کیسه‌ها و چمدان‌ها میشد در صورتی که اگر مسافری آرامش خود را حفظ مینمودند و با متانت و صبر و حوصله بیکدیگر فرصت میدادند هم‌زودتر و هم راحت‌تر و بدون خسارت و دردسر همه سوار میشدند.

کشتی نصرت اصالتاً يك کشتی انگلیسی بوده که در

زمان جنگ دوم سربازهای متفقین را حمل و نقل مینمود ناخدا
 و کارکنان آن هم دارای ملیت های مختلفه بود رئیس و کاپیتان
 کشتی انگلیسی مسئول و متصدی ماشینخانه آلمانی جاشوها
 و عملهجات هندوستانی و جاوهای و غیره و در این موقع باچاره
 شرکت اسلامی بود که اختصاص بمسافرت زائرین مکه معظمه
 داده شده و کشتی مزبور دارای درجات ۱ و ۲ و ۳ بوده که
 درجات يك و دو در طبقات فوقانی کشتی و دارای اتاقهای دو
 با سه تخت خوابی با جریان آب سرد و برق و بادبزنی و حق استفاده
 از حمام های همان درجات بود سالن غذا خوری نیز در همین
 قسمت قرار داشت و در طبقه فوقانی سالن کنفرانس و اجتماعات
 را تبدیل بمسجد کرده و در طول راه نماز جماعت منعقد میشد از
 طرف شرکت اسلامی فروشنده بلیط مسافرت در تمام مدت
 حرکت کشتی از عقبه تاجده آب شیرین و یخ برای عموم
 مسافران برایگان تهیه و تامین شده بود و حمام های عمومی
 و رختشوی خانه کشتی هم برای استفاده همه آماده و نیز در
 کانتین (فروشگاه) کشتی خواربار و میوه برای فروش موجود
 و کارگران کشتی هم کفش و سیگار و دستمال و سایر اشیاء
 خارجی دیگری عرضه داده و بمردم میفروختند رستوران کشتی
 نیز دارای غذاهای مطبوع و لی گران بود و البته هر نوع بولی
 اعم از ایره سوربه و ایره اردنی و دینار عراقی و ریال سعودی
 حتی اسکناس ایران در این شهرین المللی رواج و مبادله میشد
 و بطور کلی عموم مسافران تا ورود بجده سلامت و راحت بوده
 و در آسایش گذرانیدند . پس از آنکه مسافران در بندر عقبه
 عموماً به کشتی منتقل و استقرار یافتند در ساعت ده شب سوم

ذیحجه از بندر عقبه لنگر گرفته حرکت نمود و اوایل طلوع فجر از کانال عقبه خارج و داخل بحر احمر شده و رو به جنوب بسیر و حرکت خود ادامه داده و ساعت ۶ صبح ۲ شنبه دوم مرداد و پنجم ذیحجه پس از سه شب و دو روز در میانوردی کشتی نصرت به بندر جده رسید و چون بندر مزبور دارای يك اسکله بزرگ و مرتب و آخرین سیستم است که اخیراً احداث شده ولی قبل از ورود کشتی نصرت چند کشتی دیگر وارد و حق تقدم داشتند تا ساعت ده صبح در کشتی متوقف آنگاه کشتی ما با اسکله پهلو گرفته و مسافرین و اثاثیه مستقیماً از نردبان کشتی ما با تومبیل های مخصوص منتقل و زائرین را بگمرک جده هدایت و اعزام نمودند .

فصل پنجم

جده

جده (بکسر جیم و تشدید دال مفتوحه) که نام خود را از حضرت حوا مادر بزرگ بشر اخذ نموده و بطوریکه مشهور است قبر مادر بشر در آنجا می باشد بندر معمور و بزرگی است که دارای سوابق تاریخی بوده و پیش بندر مکه معظمه و از جده تا آنجا در حدود ۱۲ فرسخ (۷۲ کیلومتر) فاصله است مرکز اداری کشور سعودی است دارای تمام وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی آن کشور و بانک سعودی و نمایندگی بانگهای خارجی سفارتخانه های دولت های خارجی هم در جده و اکثر آن در ناحیه بغدادیه است فرودگاه بزرگ و مجهزی دارد که مرتباً و مخصوصاً در دهه اول ذیحجه در هر چند دقیقه هواپیماهای بزرگ مسافری را از اقطار جهان پائین آورده و مجدداً پرواز میکنند و فعالیت حمل و نقل مسافری هوائی و دریائی و زمینی تا اواخر ذیحجه بطور فوق العاده و عجیب محسوس می باشد یکی از تشریفات و مقررات قانونی و اداری ورود بجده برای زائرین بیت اله الحرام آنست که شخص باید در

گمرک برای خود مطوفی انتخاب و معرفی کند که گذرنامه او در لیست آن مطوف ثبت شود گرچه لفظ مطوف معنای کسی را میدهد که حاجی را برای طواف خانه کعبه رهبری و هدایت کند ولی در عرف کشور سمودی مطوف رابط و واسطه بین مردم و دولت است و از همان بدو ورود بگمرک آگهی‌هایی که بدیوارها چسبیده توجه مسافری را جلب میکنند که نوشته‌اند از مراجعه مستقیم با ادارات خود داری و هرکاری دارید بوسیله مطوف انجام دهید وظیفه مطوفین در مقابل حقوق مقرری که دریافت میدارند انجام تشریفات ثبت ویزای ورودی و خسرو جویی گذرنامه‌ها و تهیه وسیله حرکت از جده بمکه و از مکه بمنی و عرفات و تامین چادر و روشنایی برای اقامت در منی و عرفات است و نمایندگان مطوفین در جده و مکه در دفتر نمایندگی خود تشکیلاتی داده و با حاج تماس حاصل و راهنمایی‌های لازم را انجام میدهد برای ملیت‌های مختلفه مطوف‌های مشخص و معینی وجود دارد و مطوفین شیعه عبارتند از حسن حمزه و برادر - حسن جمال - مهدی غنام - محمد علی و مهدی سهره و عده دیگری که عهده دار این خدمت هستند و رویه بر این شده که تا کنون هیئت امیر الحاج ایران که در سال ۱۳۳۴ جناب آقای حاج عز الممالک اردلان این سمت را داشتند و بمعیت جناب آقای دبیا سفیر دولت شاهنشاهی و اعضای سفارت ایران در حجاز (جده) رهبری و سرپرستی زائرین ایران را عهده دار بودند به حسن حمزه وارد میشوند و روی این اصل بیشتر ایرانی‌ها مخصوصاً تهرانی‌ها به حسن حمزه وارد شده و او را بعنوان مطوف خود معرفی مینمایند پس از آنکه مسافر از

هوایما ویا کشتی ویا هر وسیله دیگری بگمرک جده وارد و
مطوف خود را معرفی نمود بوسیله عمال مطوف باتومبیل‌های
موجوده راهنمایی شده و مستقیماً بمدینه الحاج میرود .

مدینه الحاج یا شهر حاجی‌ها منطقه‌ای است که در همین
سال در شمال شهر جده ایجاد و بنا شده و ساختمانهای ساده
دو طبقه بنا نموده‌اند که هر دستگاه و یا چند قسمت از يك دستگاه را
بيك مطوف اختصاص داده‌اند و مسافرين باين ساختمان‌ها
وارد و منزل مینمایند اين ساختمان‌ها دارای برق و لوله کشی آب
بوده ولی از لحاظ نظافت و عدم توجه و رعایت خود مسافرين
باين امر خیلی کثیف و ناراحت کننده است .

از مدینه الحاج تا شهر جده که قریب ۳ کیلومتر است
اغلب زائرین بمنظور وصول حواله‌های بانکی و یا تهیه نیازمندیهای
خود و یا مراجعه بسفارتخانه‌های کشور مربوطه یا انتقال به
هتل‌ها و مهمانخانه‌های خوب شهر بوسیله اتومبیل‌های تاکسی
رفت و آمد مینمایند و البته منعی هم وجود ندارد و پس از مراجعه
به نماینده مطوف بعد از چند ساعت و یا حداکثر يك شبانه
روز توقف در مدینه الحاج وسیله حرکت از جده بمکه
فراهم می‌شود .

فصل ششم

همیقات

از واجبات ورود بمکه بمنظور زیارت کعبه معظمه اعم از آنکه در فصل حج باشد (شوال ذی قعدة ذیحجه) یا سایر ایام سال عمره است که باید برای انجام عمل عمره اول شخص محرم شود و برای پوشیدن احرامی حاجی و یاهر مسافر مسلمانی که بخواهد وارد مکه شود همینکه بمیقات رسید لازم است لباسهای دوخته خود را درآورده پیرچه های احرام بلبس و محرم شود کسانی که از مدینه منوره حرکت میکنند از ذوالحلیفه و مسجد شجره و کسانی که از شام می آیند از مسجد جحفه و مسافر بن یمن در یلملم و مسافر بن نجد و عراق از وادی عقیق و آنهایی که از طایف می آیند از قرن المنازل باید محرم شوند مسافرینی که با کشتی از اسکندریه و یا از عقبه یعنی از شمال بحر احمر بطرف جدّه می آیند همینکه به محاذات میقات برسند و مراتب بوسیله ناخدای کشتی و سایر مطلعین اعلام میشود در کشتی محرم میشوند و چون محاذات حقیقی تقریباً ممکن نیست متعین است که قبل از نزدیک شدن بمیقات نذر نموده و محرم شوند احرامی برای مردها دو قطعه پیرچه سفید

و یا حوله سفید است که یکی را مانند لَنَك بکمر بسته و دیگری را روی شانه می‌اندازند و البته احرامی نباید ابریشمی و یا الوان و دارای گل و بونه و مطررز باشد همچنین که شخص غسل نموده و احرام خود را پوشید واجب است تلبیه بگوید :

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ
الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ لَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

که ترجمه فارسی آن چنین است (بفرمانم خداوند افرمان ترا شریکی نیست بفرمانم شکر و نعمت و جهاننداری تراست بفرمانم ترا شریکی نیست) ذکر تلبیه واجب بوده و مانند تکبیر و حمد و سوره تصحیح آن لازم است و گرچه نیت امری است ذهنی ولی در مورد احرام اعم از عمره و یا احرام حج باید بلفظ اظهار شود (احرام عمره و یا حج بنجامی آورم از نظر اطاعت امر پروردگار) و همچنین که شخص مجرم شد بیست و چهار فعل مشروحه زیر بر او حرام میشود:

- ۱- شکار حیوانات بری ۲- جماع کردن بلکه مطلق التذاذ و استمتاع بزین و بوسیدن و شبههوت نگاه کردن ۳- عقد کردن زن برای خود و یا غیر باشد شدن بر عقد ۴- استمناء نمودن ۵- عطر و بوی خوش استعمال نمودن ۶- لباس دوخته و باشبیه بدوخته مانند بالا پوش نمادی و نظایر آن پوشیدن ۷- سرمه کشیدن ۸- در آئینه نظر کردن ۹- پوشیدن کفش

وچکمه و جوراب و هر چه پشت پارا پیوشاند ۱۰- دروغ گفتن
 ۱۱- جدال کردن ۱۲- کشتن جانوران بدن و جابجا کردن آنها
 مانند شپش و کنه و غیره ۱۳- انگشتی بقصد زینت دست
 کردن ۱۴- از برای زن پوشیدن زیور است بجهت زینت ۱۵-
 روغن بیدن مالیدن ۱۶- ازاله مو و موی بدن کم کردن ۱۷-
 پوشیدن سر برای مردان ۱۸- پوشیدن زن روی خود را به
 نقاب و غیر آن ۱۹- سایه بالای سر قرار دادن مرد است در
 حال منزل طی کردن اعم از کجاوه و یا اتوبوس و غیره و
 استظلال نمودن چه سواره و پیاده ولی بمنزل که رسیدند
 مانع و ضرر ندارد ۲۰- خون از بدن خود بیرون آوردن ۲۱-
 ناخن گرفتن ۲۲- دندان کشیدن اگر چه خون نیاید ۲۳-
 درخت و گیاه حرم چیدن ۲۴- اسلحه جنگی چون شمشیر و
 نیزه حمل نمودن .

بطوریکه مشروحاً بیان شد در سایه رفتن و استظلال
 یکی از مجرمات است که مجرم عمداً نباید زیر سقف رفته و
 از سایه استفاده بکند و اگر بنماید باید فدیة و کفاره
 بدهد که باید برای هر روز يك گوسفند بکشد و شیعه مخصوصاً
 رعایت این موضوع را نموده و مانند عامه زیر چتر نرفته و
 در حال احرام داخل اتوبوس نمی روند و عموماً از کامیو نهایی
 سرباز استفاده مینمایند .

فصل هفتم

عزیمت بمکه

حاجی بالباس احرام بوسیله کامیونهای که از طرف مطوفین تهیه شده (البته پس از پرداخت حق مطوف و کرایه عزیمت از جده بمکه) اکثراً عصرها از جده بسوی مکه حرکت مینمایند (چون حرکت در میان روز بعلمت شدت گرما از طرف پلیس ممنوع میشود) و در نزدیکی شهر مکه نقطه ای است که اتومبیلها توقف مینمایند تا حاج تجدید نیت بعمل آورند و از آنجا بسلامتی وارد مکه میشوند در حال ورود بمکه این دعا را میخوانند :

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ قُلْتَ فِيْ كِتَابِكَ وَقَوْلِكَ اَسْمَحْ وَاِذْنِ فِيْ الْاَنْسِ
 بَارِحْ يَا تَوَكُّجًا لَّوْ عَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَّاتِيْنُ مِنْ كُلِّ فُجْءٍ غَمِيْقٍ اَللّٰهُمَّ اَرْجُوْا اَنْ
 اَكُوْنَ مِّنْ اَجَابِ دَعْوَتِكَ وَقَدْ حَبِطَتْ مِنْ شَقَّةٍ لِّعِبَادَةٍ وَفُجْ
 غَمِيْقٍ اَمْعَالِنَا اَنْتَ وَمُجِيبًا لِّكَ مُطِيعًا لِّاَمْرِكَ وَكُلُّ ذٰلِكَ
 بِفَضْلِكَ عَلٰى وَاِحْسَانِكَ اِنِّىْ فَلَكَ الْحَمْدُ عَلٰى مَا وَفَّقْتَنِىْ لِهٰذَا سَعْيِىْ بِذٰلِكَ
 اَنْزَلْتَهُ عِنْدَكَ وَالْقَرَمَ اِلَيْكَ وَالْمَنْزِلَةَ لَدَيْكَ وَالْمَغْفِرَةَ لِدُنُوْبِىْ
 وَالتَّوْبَةَ عَلٰى مِنْهَا بِمَنِّكَ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّآلِ مُحَمَّدٍ وَ
 حَسْبِىْ بِدَنِّىْ عَلٰى النَّارِ وَاَمْنِىْ مِنْ عَذَابِكَ وَعِقَابِكَ
 بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

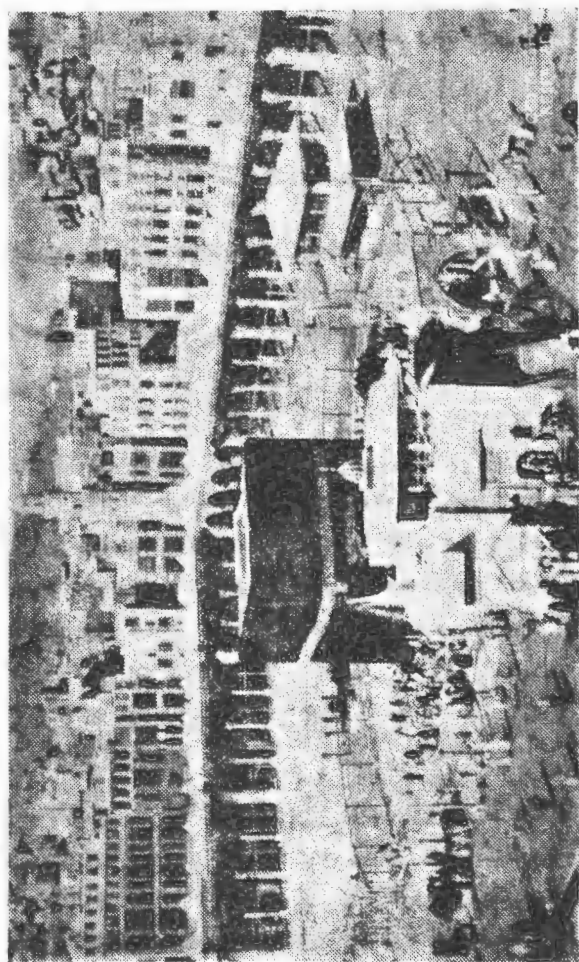
که ترجمه فارسی آن چنین است :

(خداوند! تو در کتابت «قران» گفته و گفتار تو حق است
 که مردم را باداء مناسک حج اعلام کن که پیاده و سواره از
 هر راه دوری بسوی تو جمع شوند . خداوند! امیدوارم من از
 آنهاى باشم که دعوت را پذیرفته و از راه دور و مراحل بعیده

بسویت آمده ندایت را شنیده و قبول دعوت کرده و فرمانت را اطاعت نموده ام و تمام آن بخشایش و لطفی است که بمن مرحمت نموده ای و باین موفقیت خود ترا سپاسگزارم و امیدوارم از این نزدیکی و تشرف بحضورت خطاهای گذشته مرا بخشوده و توبه مرا بکرمت پذیری . بار خدایا درود بروان پساك محمد (ص) و فرزندان گرامش باد .

خداوندا آتش را بر بدن من حرام کن و مرا از کیفر و مجازات در امان خود بدار به شفقت و رحمت ای مهربان تر از هر مهربانی .

تهیه منزل در مکه یکی از مشکلات است چون اکثر مطوفین برای تامین نظر استفاده مردم شهر مکه در این امر مداخله ندارند و زائرین بانداستن زبان و آشنا نبودن به محیط و وضع شهر و تشریفات خواه ناخواه تسلیم دلال ها و صاحبان مسافر خانه و نمایندگان زوارخانه ها و مهمانخانه ها میشوند که برای مدت قلیل توقف در مکه کرایه نسبتاً زیاد مطالبه مینمایند و باید دادا کثر منازل مکه دارای برق و باد بزن بوده ولی اوله کشی آب وجود ندارد و آب مشروب اهالی از قنات مشهور بزبیده و آب چاه زمزم و چند چاه دیگر تامین میشود که بوسیله سقاها و بامشک و دلو و غیره بخانه ها میرند بهر حال حاج پس از استقرار در منزل برای انجام اعمال عمره مهیا شده و بسوی مسجد الحرام میروند بیرون در مسجد کفش خود را در آورده پای برهنه و با تذلل و خشوع کامل و توجه بعظمت مقام

و مکان و برای تقرب بپیشگاه عزربوبی و آستان بوسی کعبه
معظمه داخل مسجد می شود و در موقع ورود این دعا را
می خواند :

اَسْلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ وَبِأَنبِيَاءِهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ
اَسْلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ
صَلَّى اللَّهُ وَآلِهِ وَسَلَّمَ رَبِّ الْعَالَمِينَ

چون داخل مسجد شدند برای طواف مهیا میشوند.
طواف عبارت است از گردیدن هفت مرتبه بدور خانه
کعبه که از محاذات و برابر حجر الاسود شروع و بهمان نقطه
پایان برسانند در مطاف که بصورت بیضی شکل و با سنگ
فرش مرمر سیاه و سفید کاملاً و بخوبی مشخص است و از خانه
تا حدود پانزده متر فاصله است و باید خیلی دقت و توجه شود
که در موقع گردش بدور خانه همینکه برکن خانه می رسند
مناره و برو مقابل سینه و شانه چپ شخص برابر کن باشند و هر
مرتبه گردیدن بدور خانه را یک شوط و هفت شوط یک طواف
محسوب میشود و چون بحجر الاسود رسیدند نسبت باسلام و بوسیدن
آن اقدام و اگر بر اثر کثرت جمعیت و ازدحام دسترسی بحجر
مقدور نشود بادت کشیدن بان و یا اشاره به طرف حجر شروع

بطواف میمانند در شوط اول مستحب است که این دعا خوانده شود :
سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
عَلَى الْعَظِيمِ وَالْعَظِيمَةِ وَأَسْأَلُكَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
اللَّهُمَّ آمَانًا بِكَ وَتَصَدَّقْ بِكُنْيَاكَ وَوَفَاءً بِعَمَلِكَ وَاتِّبَاعًا بِنَبِيِّكَ
وَحُكْمًا بِمُحَمَّدٍ صَلَّي اللَّهُ فِي سُبُحِكَ الْعَفْوُ وَالْعَافِيَةُ وَالْمَغَافَاتِ الدَّائِمَةِ
إِلَى فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَالْفَوْزَ بِاخْتِبَاءِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ

و در هر مرتبه که بدو خانه میگرد و ده گنبد از رکن کانی لطیف حجر الاسود میبرد و بگوید
رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ
أَوْحِلْنَا بِالْحَسَنَةِ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا غَيْرِ يَا غَفَّارِ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ .

در شوط دوم پس از بوسیدن و یا اشاره حجر الاسود این دعا را بخواند :
اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا الْبَيْتَ تَبَتُّكَ وَأَسْأَلُكَ بِكَ وَالْأَمْنِ أَمْنُكَ وَالْعَبْدُ
عِنْدَكَ وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَبْنُ عَبْدِكَ وَهَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ فَحَرِّمْ
بَشَرَتَنَا وَجُودَنَا عَلَى النَّارِ اللَّهُمَّ حَبِّبِ إِلَيْنَا الْإِيمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي قُلُوبِنَا
وَكِّرْهُ إِلَيْنَا الْكَفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاسِخِينَ

اَللّٰهُمَّ فَاغْنِ عَنَّا يَوْمَ مَوْتِكَ اَعْمَالَنَا وَنَجِّنَا مِنْ غِيَرَتِكَ
 وَرُشُوْطِ سَوْمٍ اِسْلَامِ وَيَا اِيُّهَا رُبُّ سُبُوْحِ جَبَرِ الْاَسْوَدِ بَكْوَيْدِ
 اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الشَّكِّ وَالشُّكِّ وَالسَّقَايِ وَالسَّقَايِ وَسَوْاِ الْاَصْلَاقِ
 وَسَوْاِ الْمُنْظَرِ وَالْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْاَهْلِ وَالْاَزَلَةِ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ رِضَاكَ
 وَنَجَّتَهُ وَاعُوْذُ بِكَ مِنْ سَخَطِكَ وَالنَّارِ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ
 الْقَبْرِ وَاعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْحَيَاةِ وَالْمَمَاتِ .

و در شوط چهارم بخواند :

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَاجًّا مَبْرُورًا وَاسْعَاءً مَشْكُورًا وَدُنَا مُنْفُورًا وَعَمَّا صَاحِبِ حَاجَاتٍ مُتَقَبَّلًا
 وَجَارَةً لَّنْ تَبُوْرًا يَا عَالِمُ مَا فِيْ بَاطِنِ الْقُدْرَةِ يَا اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ
 اَلنُّوْرَ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَغَائِمِ مَغْفِرَتِكَ فَاتَّلَا
 مِنْ كُلِّ اَمٍّ وَافْضَيْتِهِ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالْقُوْرَ بِحُجَّتِهِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ
 رَبِّ قِنِّيْ بِمَا رَزَقْتَنِيْ وَبَارِكْ لِيْ فِيمَا اَعْطَيْتَنِيْ وَاصْلِفْ عَلَيَّ
 كُلِّ غَايَةٍ لِيْ مِنْكَ بِحَيْرَةٍ .

و در شوط پنجم بخواند :

اَللّٰهُمَّ اَظْهِرْ لِيْ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلُّكَ وَلَا بَاقِي

اَلَا وَجِبَتْ وَاسْتَقْبَلَتْ مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ شَرِبَتْ
 هَنِيئَةً مَرِيئَةً لَا تَطْمَاحُ بَعْدَهَا اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلْتُكَ
 مِنْ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَكَ مِنْ نَبِيِّكَ
 سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْجَنَّةَ وَنَعِيْمَهَا وَاُیَقِرُّنِیْ اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْ
 فِعْلٍ اَوْ عَمَلٍ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَاُیَقِرُّنِیْ اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ اَوْ عَمَلٍ
 وَرِسْوَةٌ شَرِّ شَرِّ نَحْوَانَدُ

اَللّٰهُمَّ اِنَّ لَكَ عَلٰی حَقُوْقِكَ كَثِيْرَةٌ فَيَا مَنِيْ وَبَيْنَكَ وَحَقُوْقَكَ كَثِيْرَةٌ فَيَا
 مَنِيْ وَبَيْنَ خَلْقِكَ اَللّٰهُمَّ مَا كَانَ لَكَ مِنْهَا فَاعْفُ عَنْهُ لِيْ وَمَا كَانَ
 لِحَلْقِكَ فَحُمِّلْهُ عَنِّيْ وَغَنِّ عَنِّيْ بِجَدِّكَ لَكَ عَنْ حَرَامِكَ وَبِطَاعَتِكَ
 عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَبِفَضْلِكَ عَنْ مَنْ سِوَاكَ يَا وَاَسِعَ الْمَغْفِرَةِ
 اَللّٰهُمَّ اِنَّ بَيْنَكَ عَظِيْمٌ وَوَجْهَكَ كَرِيْمٌ وَاَنْتَ يَا اَللّٰهُ حَلِيْمٌ كَرِيْمٌ
 عَظِيْمٌ حُبِّ الْعَفْوِ فَاعْفُ عَنِّيْ

وَرِسْوَةٌ مُفْتَمِّمْ نَحْوَانَدُ

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ اِيْمَانًا كَامِلًا وَتَقِيْمًا صَادِقًا وَزُقًا وَاِسْعَادًا
 قَلْبًا فَاحْشَاوْ لِسَانًا اَذْكُرْ اَوْحَلًا لَا طِيْبًا وَتَوْبَةً نَصُوْحًا وَتَوْبَةً

قَبْلَ الْمَوْتِ وَرَاحَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً بَعْدَ الْمَوْتِ
وَالْعَفْوَ عِنْدَ الْحِسَابِ وَالْفَوْزَ بِالنَّجَّةِ مِنَ النَّارِ بِرَحْمَتِكَ
يَا غَرُّرِ يَا غَفَّارَ رَبِّ زَوْنِي عِلْمًا وَانْحَبْنِي بِالصَّالِحِينَ .

ترجمه فارسی ادعیه مستحب که در هفت شوط خوانده
میشود بشرح زیر است :

شوط اول (منزه است خدا و شکر میکنم خدائی را که
جز او خدائی نیست و او خدائی بزرگ است و قدرت و مانی جز
حول و قوه خدای بزرگ عالمی نمی باشد و سلام بر پیغمبر خدا
که درود خدا بر اوست .

خدایا طواف میکنم از ایمان بتو و راست دانستن کتاب
تو و وفای پیمان تو و به پیروی از روش پیغمبر و دوست تو محمد صلی -
الله علیه و آله خداوندا از تو گذشت و بخشایش و لطف همیشگی
میخواهم چه در دنیا و چه در آخرت و رسیدن به بهشت و
رهائی از آتش .)

شوط دوم (ای خداوند این خانه خانه تست و این حرم حرم
تست و این امن از بلا امن تست و بنده بنده تست و من نیز بنده
و فرزند بنده تو هستم و این جایگاه جایگاه کسی است که از
آتش بتو پناه آورده پس گوشت و پوست ما را با آتش حرام
کن . خدایا ایمان را محبوب ما قرار بده و دل ما را بآن زینت
بخش و کفر و جدال را مکروه طبع ما نما و ما را از هدایت
شدگان گردان . خداوندا روزی که بندگان را بحساب

برانگیزی ما را از عذابت حفظ کن و بهشت را بسی حساب
روزی ما بنما .)

شوط سوم (خدایا پناه می برم بتو از گمان بدو شرک
ودورویی واختلاف وبدکرداری وزشت روئی و فقر در مال
واولاد وبریشانی . خداوند من خوشنودی و بهشت ترامی خواهم
وازشم تو وآتش جهنم بخودت پناه می برم . پروردگارا
من از حوادث قبر بتو پناه برده و از آزمایش های زندگی و
مرگ بتو ملتجی میشوم .)

شوط چهارم (خدایا حجرا بپذیر وسعی را پسندیده ساز
و گناه را بیامرز و کار را نیکو کن و آنرا بازرگانی بدون
زبان نما ای دانای بر سینه (ای واقف بر ضمائر) . خداوند
ما از ظلمت خارج و بنور و روشنائی برسان . - خدایا من
آنچه را که موجب لطف و بخشایش است از تو می خواهم تا
از هر خطائی مصون و از هر نیکوئی بهره مند شوم و بهشت
واصل و از آتش رها گردم . پروردگارا به آنچه روزی من است
ما سازگار بدار و آنچه بمن مرحمت و عطا کرده ای برکت
ده و مرا بآرزوهائی که خیر و صلاح من است برسان .)

شوط پنجم (خدایا مرا بزیر سایه عرش خود پناه بده
چون جز سایه تو سایه ای نیست و جز روی تو چیزی بقا ندارد و
ما از حوض پیغمبرت و آقای ما محمد صلی الله علیه و آله شربتی
گوارا بنوشان که از آن پس ابداً تشنه نشوم .

خدایا من از تو می خواهم هر خیر و خوبی که پیغمبرت و
آقای ما محمد صلی الله علیه و آله از تو می خواهد و پناه می برم
بتو از هر آنچه پیغمرت و آقای ما محمد صلی الله علیه و آله

از آن بتو پناه میبرد خدایا من بهشت و نعمت های آنرا میخواهم
و هر چه که مرا بآن نزدیک کند اگزفته بارو کردار و کار و پناه
میبرم بتو از آتش و هر چه مرا به آن نزدیک بسازد از گفتار
و کردار و کار .)

شوط ششم (خدایا تو بر من حقوقی زیاد داری که بین
من و تست و حقوق زیادی نیز از مردم بردمه من است خدایا
آنچه حق تست بر من ببخشای و آنچه بمردم مربوط است
بمن فرصت و قدرت تأدیه آنرا بده و مرا بحالات از حرام و
باطاعت از نافرمانی و برحمتت از غیر خود بی نیاز گردان ای که
بخشایش تو وسیع است - پروردگارا خانه ات بزرگ و رویت
بخشنده است و ای خدا تو بر دبار و بخشنده و بزرگی که بخشایش
را دوست داری پس بر من ببخشای .)

شوط هفتم (خداوند من از تو ایمان کامل و یقین درست
و روزی فراخ و دلی ترسان و زبانی ثنا گو و پاک و پاکیزه می
خواهم و توبه نصوح توبه ای پیش از مرگ و آسایشی هنگام
مرگ و بخشایش و لطفی بعد از مرگ و گذشت در وقت حساب
و نیل به بهشت و دوری از آتش بلمطقت ای عزیز و بخشنده و ای
پروردگار دانش مرا بیفزای و مرا برستگاران برسان .)

پس از پایان شوط هفتم از مطاف خارج شده و در
مقام حضرت ابراهیم دو رکعت نماز به نیت نماز طواف عمره
(در رکعت اول حمد و قل یا ایها الکافرون و در رکعت دوم
حمد و قل هو الله احد) قرائت نموده و برای سعی بین صف
و مروه از مسجد الحرام خارج شده و از بسای کوه صف
شروع به سعی مینماید بهتر آنست که از ۳ پله های کوه صف

بالا رفته بطوری که نوك پنجه های پایه سنك های كوه
 برسند و همین احتیاط را در مروه بعمل آورد بدین معنی که
 از پله های آن كوه نیز بالا رفته و بآخرین نقطه خود را
 رسانده پشت پاشنه های خود را بسنك كوه بچسبانند قبل از
 شروع بسعی بالای كوه صفا رفته و باطمأنینه و آرامش خاطر
 روبخانه كعبه و ركن عراقی نموده پس از حمد و ثنای خداوند
 هفت مرتبه **الله اكبر** هفت بار **الحمد لله** و هفت مرتبه
لا اله الا الله میگوید و بعد از آن سه مرتبه میگوید :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ
 يُحْيِي وَيُمِيتُ يُغْنِي وَيُهْوِي لَا يَمُوتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 قَدِيرٌ وَبَعْدَ صَلَوات فرستاده و سه مرتبه میگوید **الله اكبر** و
ما هذا انا الحمد لله على ما اولانا و الحمد لله على القيوم و الحمد لله على انه لم

ترجمه دعا از این قرار است : نیست خدائی جز خدای یگانه
 که برایش شریکی نیست و جهان داری شایسته اوست و شکر
 و سپاس سزاوار او میباشد اوست که زنده نموده و میمیراند
 و میمیراند و زنده میکند و اوزنده ایست که نمی میرد و او بر
 هر چیز توانا است - بزرگ است خدائی که ما را رهبری
 و هدایت نموده و سپاس بر آنچه بما کرم کرده و شکر خدای
 زنده و بر پا دارنده و ستایش خدائی را که زنده همیشه گی است
 و در حین حرکت و شروع به سعی نه هفت مرتبه میشود

یعنی سه بار رفتن از صفا بمرده و برعکس و یکبار هم که از صفا بمرده می‌رود و هفتمین شوط محسوب می‌شود و در این مرتبه آخر سعی پایان پذیرفته و تقصیر مینمایند یعنی موئی از ریش و یا سرو صورت بامقراض می‌چینند و یا ناخن گرفته و محل می‌شوند ذکرهای الله اکبر و لا اله الا الله والحمد لله در طول مدتی که مشغول سعی هستند مستحب است که مکرر گفته و نیز بگویند اللهم آتنا فی الدنيا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار و باید توجه داشت در نقطه‌ای که باید هروله نمود (یعنی طوری بدوند که تمام بدن در حرکت بیاید) شروع به هروله کند و اگر بخواهند ممال و ثروت آنها را خدا زیاد کند در شوط چهارم در صفا توقف نموده و این دعا را بخواند :

اللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ قَبْضَةِ الْمَوْتِ وَ حَشَّةِ وَ ظَمْثِهِ وَ ضِیقِهِ وَ ضَنْكِهِ اَللّٰهُمَّ اَظْلِنِیْ فِیْ طَلْعِ شَمْسِ یَوْمِ لَا اَظِلُّ الا بِطَلْعِکَ

که بفارسی مضمون دعا این است (خداوندا از ناراحتی های قبر و آزمایش و ترس و غربت و تاریکی و تشنگی و فشار آن بتو پناه می‌برم خداوندا از سایه عرش بر من سایه بپسکن در آن روزی که جز سایه لطف تو سایه ای نیست) و از پله های صفا پائین آمده و پشت خود را برهنه کرده و بگوید :

يَا رَبِّ الْعَفْوَ يَا مَنْ أَمَرَ بِالْعَفْوِ يَا مَنْ مَوَّأَى بِالْعَفْوِ يَا مَنْ سَتَبَ
عَلَى الْعَفْوِ الْعَفْوَ الْعَفْوَ يَا حَاجَا دِيَا كَرِيمُ يَا قَرِيبُ يَا غَيْبُ
ارُوْ عَلَى نَعْمَتِكَ وَاسْتَعْمَلْنِي بِطَاعَتِكَ وَمَرْضَاتِكَ

یعنی ای پروردگار بخشنده، ای کسی که امر بخشش نموده ای و اینکه اولی به بخششی، ای که نزدیکتری به بخشایش بیخشا بیخشا بیخشا ای عطا بخش و بخشنده و ای نزدیک و دور نعمت خود را بمن برگردان و مرا با آنچه خشنودی و اطاعت تو است بکار وادار .

اینجانب و همراهان ساعت شش بعد از ظهر روز سه شنبه ششم ذیحجه از جده بمکه عزیمت و ساعت یازده شب وارد مکه شده و شب را استراحت نموده صبح روز هفتم موفق به تشریف مسجد الحرام و کعبه آمال شده و بفضل پروردگار اعمال عمره را انجام داده و برای چاشت محل شدیم و چون همانروز صبح اعلیحضرت ملک سعود پادشاه حجاز و رئیس جمهور کشور اسلامی اندونزی برای انجام اعمال عمره وارد مسجد الحرام شده بودند کثرت حاج از سایر ایام بیشتر و شکوه زاید الوصفی در پیرامون خانه کعبه مشهود بود ما تا ظهر روز پنجشنبه هشتم که روز ترویبه بود در مکه توقف نموده و بعد از نماز ظهر و عصر آنروز غسل کرده و در حجر اسماعیل کنار بیت بقصد و نیت احرام حج مجرم شده برای عزیمت بمنی و عرفات از مکه خارج شدیم .

فصل هشتم

مکه و موقعیت جغرافیائی آن

قبل از شرح جریان عزیمت بمنی و عرفات شایسته و بلکه لازم است که دربارهٔ مسجد الحرام و کعبه معظمه زاده‌ها الله شرفاً و تکریماً شمه‌ای برشته تحریر درآورم .

مکه و کعبه که ام‌القری هم یکی دیگر از اسامی متعدده آنست در طرف غربی شبه جزیره عربستان واقع از شمال به بمدینه و از طرف جنوب به یمن و از شرق بر یاض و نجد و از مغرب بجدّه که در حدود شرقی بحر احمر است قرار دارد و شهر مکه چون بین دورشته کوه محصور است از دور دیده نمیشود کوه ابوقبیس در جنوب و محاذی بیت‌الله است و کوه حرا که غار ثور در آن واقع شده و آن غاری است که پیغمبر اکرم (ص) قبل از بعثت اکثراً در آن غار اعتکاف نموده و خدای عالمیان را عبادت مینمود در طرف مشرق مکه قرار داود .

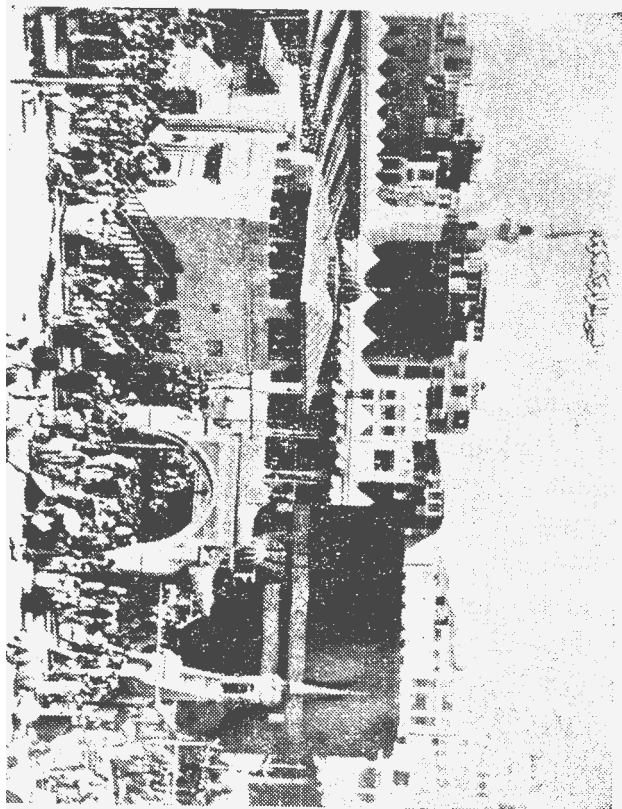
مکه روی موقعیت جغرافیائی که دارد دارای هوای گرم و سوزان بوده و بارانش بسیار کم و آب مشروب مردم شهر از چشمه زبیده که از طائف سرچشمه گرفته و پس از عبور از کوه‌های عرفات و منی بشهر مکه میرسد و از آب چاه زمزم

وچند چاه دیگر تامین می شود بنای خانه کعبه بوسیله حضرت ابراهیم خلیل در بیش از دو هزار سال قبل از میلاد مسیح صورت گرفته که باعیالش مهاجر و پسرش اسماعیل از فلسطین (کنعان) باین سرزمین آمده و بامر خدا خانه را بنا نموده و مردم دنیا را بفرموده پروردگار زیارت آن دعوت کرده است .

وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ
مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

یعنی و مردم را باداء رسوم مذهبی و حج خانه اعلام کن تا پیاده و سواره از هر راه در بسوی تو جمع آیند .
شهر مکه دارای یکصد و پنجاه هزار جمعیت است که بیشتر آنها بتجارت مشغول و بزبانهای عربی و ترکی و فارسی و هندی و جاوه صحبت نموده و عموماً مسلمان و اکثر شافعی مذهب بوده و شیعه امامیه آن کم است و دارای عمارت های قدیمه و جدیده و بیشتر دویاسه طبقه و از نیروی برق استفاده مینمایند و روشنائی مسجد الحرام نیز با برق است و غیر از کارخانه برق کارخانه های متعدد یخ سازی و لیوناد سازی (پپسی کولا - کوکا کولا - زیتون و غیره) وجود دارد .

مسجد الحرام از سطح خیابان چند متر عمیق تر و از درب های ورودی شش یا هفت پله باید بیاین رفت تا بمحوطه مسجد رسید و مجموعاً دارای ۲۵ درب است که باب النبی و باب علی

و باب العباس که مجاور خیابان صفا و مروه و در برابر خیابان های شرقی است مدخل و محل ورود و خروج ایرانیان و عراقیان است در شش جهت مسجد الحرام شش مناره ساخته شده که بمناره عمره و مناره باب السلام و مناره باب علی و مناره ضروره و مناره باب الزیاره و مناره سلطان قایتبا موسوم میباشد مساحت مسجد الحرام بر طبق مندرجات رهنمای حاج تالیف دانشمند و مورخ محترم آقای عماد الدین اصفهانی شهیر بمعماذ زاده صاحب و نویسنده کتاب زندگانی پیشوای اسلام و کتب اسلامی دیگر از داخل ۱۷۹۰۲ متر مربع قریب چهار جریب و یک ربع جریب و حد متوسط طول آن ۱۹۲ متر و عرض متوسط آن ۱۳۶ متر است در مقابل درب و رودی خانه کعبه (قسمت شرقی) و نزدیکی چاه زمزم مقام حضرت ابراهیم است که حاجی باید نماز طواف عمره و یا نماز طواف حج و نماز طواف نساء را در آن مقام و یا در محاذات و طرفین آن بخواند و در تابند و در مسجد الحرام قسمت مسقف مسجد را تشکیل میدهد که باستونهای مجلل سنک سیاه و سرخ و طاقهای گنبدی شکل بنا شده و کلا ۵۴۵ ستون و پایه دارد که ۲۴۴ آن از سنک سرخ و ۳۰۱ عدد آن از سنک سیاه میباشد در فواصل ستونها چراغ برق و باد بزنهای بزرگ سقفی نصب شده که بر زینت مسجد الحرام افزوده است تقریباً در وسط مسجد الحرام خانه کعبه قرار دارد که بصورت مکعب مستطیل و با سنک ساخته شده ارتفاع بنا از کف زمین تقریباً ۱۵ متر و طول ضلع شمالی ۹/۹۲ متر و ضلع جنوبی ۱۰ ر ۲۵ متر و ضلع شرقی ۱۱ ر ۸۸ متر و ضلع غربی ۱۲ ر ۱۵ متر است و روپوش مجللی از ابریشم سیاه رنگ که در متن و زمینه آن اسماء الله بافته شده

دور تا بدور خانه را پوشانیده و در قسمت بالای روپوش مزبور با گلابتون ورشته‌های نخ طلائی مربوط به حج با خطوط بسیار عالی و برجسته دوخته و بافته شده که بصورت کمر بند طلائی مزین مییاشد درب و دردی خانه در گوشه راست ضلع شرقی قرار دارد که تقریباً دو متر از زمین ارتفاع دارد و برای ورود به آن از پلکان چوبی متحرکی که بوسیله قرقره فلزی حرکت مینماید و دارای پنج پله است و در غیر موارد احتیاج کنار دیوار چاه زمزم میگذارند استفاده میشود دربی از نقره خالص و مکمل بطلا و جواهرات و قفل بزرگی از نقره دارد و روی درب ورودی هم برده مجملی که بارشته‌های طلا و نقره بافته و مطرز شده نصب گردیده است (یکی از این پرده ها را اعلی حضرت ملک سعود پادشاه حجاز در مسافرتی که مرداد ماه سال ۱۳۳۴ بایران و تهران نمودند بموزه ایران باستان هدیه کرده اند که در معرض تماشا گذارده شده است) درون بیت فضائی است مربع شکل که سه ستون قطور از چوب عود دارد و بدنه دیوارهای داخلی و سقف خانه از پارچه‌های ممتاز و بسیار خالی که مکمل بجواهر و تصاویر و نقوش بسیار زیبا تزئین شده پوشیده است و غیر از درب ورودی که مجاور حجر الاسود است در بی هم بطرف شمال شرقی دارد که بطرف سقف و بام خانه باز میشود مجمره‌های عود و رایحه عطریات باعث طراوت و صفای داخل بیت است و در آنجا بهر طرف میشود نماز خوانده و بدرگاه حضرت حق نیایش و تضرع و دعا کرد البته بروی ورود بداخل بیت باید با غسل یا وضو بود.

حجر الاسود - در کنار شرقی بیت و در نزدیکی درب

ورودی و بار تفاع یکمتر و نیمی از زمین قرار دارد فعلا دارای طوق نقره است که دور تا دور حجر را مستور و محفوظ داشته و کمی داخل بنا است و برای بوسیدن آن باید سر را بدخل حفره بیضی شکلی نمود که در آن حجر را نصب نموده اند بطوریکه در توار یخ ثبت و اخبار هم مؤید آن میباشد بدو دارای رنگی بسفیدی شیر بوده ولی فعلا قهوه خوش رنگ میباشد و چند مرتبه هم مورد دستبرد واقع و مجدداً بمکه اعاده شده و در محل خود که مبدأ طواف حاج می باشد نصب گردیده است .

محراب - در نزدیکی درب ورودی بیت و بین رکن عراقی گودالی است که معروف است حضرت ابراهیم خلیل گل و ملاط ساختمان خانه را در آن فراهم مینموده و پیغمبر اکرم (ص) برای اولین بار در اول بعثت در آن نماز خوانده و محراب آن حضرت گردید .

ناودان طلا - ناودان طلای فعلی تقدیمی سلطان عبد الحمید عثمانی است که در سال ۱۲۷۳ هجریه نموده و در ضلع جنوبی و روبه حجر اسماعیل نصب شده است .

حجر اسماعیل - قسمتی است در محاذات ضلع جنوبی کعبه که بایک سکوی نیمدایره سنگی و بار تفاع یکمتر مطاف را از خانه جدا ساخته و مدفن هاجر مادر حضرت اسماعیل وعده ای از انبیای سلف است که حاج در آن قسمت نماز خوانده و در زیر ناودان ایستاده به دعا و استغاثه می پردازد .

چاه زمزم - محاذی ضلع شرقی و تقریباً بیست متر از خانه

فاصله دارد دارای دو قسمت است قسمت داخلی خود چاه و وسایل لوله کشی و سقایت حاج است و در قسمت اول در دو طرف لوله کشی و شیر نصب شده که مورد استفاده عموم میباشد در پشت دیوار ساختمان چاه زمزم پلکان مخصوصی است کسه حاج برای رفتن به بام و قرائت نماز و دعا از آن استفاده می کنند .

صفاه و مروه - حضرت هاجر چون دید تشنگی بر فرزندش غالب شده و بیم آن داشت که از عطش تلف شود با شتاب و اضطراب ویژه مادران فاصله بین دو کوه صفا و مروه را هفت بار رفته دویده و مأیوس برگشته بیاد بود آن تلاش و کوشش سعی بین صفا و مروه جزء شعائر عمره و حج گردیده که حاجی پس از طواف و قرائت نماز طواف از مسجد الحرام خارج و از کوه صفا بسوی مروه هفت مرتبه سعی بجا می آورند در طول فاصله بین صفا و مروه بوسیله ملک عبدالعزیز آل سعود با آهن سفید و پایه های آهنی بلند و محکم سقف زده و سر پوشیده شده که از آفتاب و باران محفوظ و کف زمین هم با آجرهای سیمانی و موزائیک فرش و بوسیله چراغ برق های قوی روشن گردیده که شب هم مانند روز زائرین میتوانند مبادرت بانجام مناسک حج و عمره کنند و در طرفین این مسیر بازار صرافان و عطر فروشان و بزازها بوده و در پایان خط سیر مروه دلاک ها و سلمانی ها برای تقصیر و تراشیدن سر و اصلاح ریش آماده و مهیا هستند .

فصل نهم

منی و عرفات

بطوریکه قبلا اشاره شد برای انجام فریضه حج تمتع حجة الاسلام روز هشتم ذیحجه که روز ترویبه است پس از ادای فریضه ظهر و عصر به نیت انجام فریضه حج پس از غسل کردن بمسجد الحرام رفته در حجر اسماعیل محرم شده و بقصد عزیمت بسوی منی و عرفات از مکه خارج و شب را در منی که يك فرسخی مکه است بیتوته نموده و روز نهم از طریق مشعر الحرام به عرفات رفتیم مشعر در يك فرسخی منی و در فرسخی عرفات واقع شده و حاجی باید از ظهر روز نهم ذیحجه تا غروب در عرفات باشد و فقط وقوف در عرفات رکن است که باید کمال اهتمام را نسبت بآن رعایت نمود و بمصداق الحج عرفة مستحب است بادعیه مأثوره مخصوصاً ذکر صلوات و تسبیح و تهلیل و آیات قرآنی بخصوص سوره انا انزلناه و سوره قل هو الله احد و نیز دعای عرفه حضرت اباعبدالله الحسین سیدالشهداء علیه السلام و یا دعای عرفه حضرت سجیاد و یا دعای حضرت صادق علیه السلام را با آن مضامین عالیه که دارد تلاوت نموده از این فرصت حد اکثر استفاده اخروی را بدست آورده و غفلت

نشود رفتن و صعود بگونه عرفات که عامه بر آن اصرار دارند
موردی ندارد و حاجی در زیر خیمه و چادر خود بخوبی میتواند
مشغول قرائت دعا و نماز و تلاوت قرآن باشد و همینکه آفتاب
غروب کرد برای رفتن بمشرا الحرام مهیا گردند *

فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوا هَؤُلَاءِ الْأَمْكُنَافَ الَّتِي نَعَسَ فِيهَا نِسَاءُ الْبَشَرِ لَئِنْ لَمْ يَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَتَعْلَمُنَّ أَلَّهُنَّ كَذِبٌ عَظِيمٌ

و باید اول مغرب از عرفات بطرف مشعر الحرام حرکت
نموده و خود را بموقف رسانیده و شب را در مشعر در کنار مسجد
مزدلفه بپروزرسانید همانطور که وقوف در عرفات رکن است
وقوف در مشعر الحرام نیز رکن میباشد حاجی باید سعی کافی
برای درك موقف بعمل آورد و اگر احتمالا بعرفات
نرسیده باشد حتماً خود را بمشعر الحرام برساند بطوری که
لا اقل طلوع فجر را در مشعر باشد و چنانچه موفق باین امر نشوند
حج شخص صحیح نبوده و باید سال بعد بسفر حج بیاید در
تمام مدت وقوف در منی و عرفات و حرکت از مشعر و وقوف
در آنجا ادعیه و اذکار زیادی وارد است که حاجی در صورت
توفیق بقرائت آن مشغول میشود و پس از ادای فریضه صبح در
مشعر و پیرچیدن هفتاد عدد ریک برای رمی جمرات صبح روز
دهم که روز عید قربان است از مشعر بطرف منی حرکت
میکند و البته بهتر آنست که قبل از طلوع آفتاب از وادی

• پس آنکاه که از عرفات باز گشتید در مشعر بذكر خدا بپردازید که
خدا شما را براه راست هدایت کند

همچون نگذرند و برای آنکه از کثرت وسایط نقلیه و جمعیت زیاد و فشار طاقت فرسا و گرمی هوا افراد دچار صدمه و زحمت نشده و یکدیگر را مفقود نکنند باید هر چند نفری که همراه و همسفر هستند باهم باشند و برای خود پرچم و علامت مشخصه ترتیب دهند و حتی المقدور از حوزه مطوف مربوطه خارج نگردند تا بسلامتی در منی استقرار یابند .

در صحرای منی مانند عرفات خیمه‌های بیشماري نصب و برپا گردیده و هر قسمتی را بمطوفی اختصاص داده اند و در تمام قسمت‌ها از چشمه زبیده لوله کشی نموده و در محل نصب شیر های آب تابلوهای **الماء فی سبیل الله** بر پایه های بلندی زده شده (ولی تعداد مراکز و منابع شیر آب خیلی کم است و با آنکه آب لوله کشی و مجانی است فروش آب بسیار گران است) حد فاصل بین خیمه ها را خیابانها و کوچه هایی احداث کرده و بر سر هر چهار راه و گذری شماره ردیف خیابان و شارع را بالای پایه‌های سیمانی نوشته اند و نام مطوف هم بر روی پرچم‌ها و تابلوها نوشته شده که برای هدایت حاج و جلوگیری از اتلاف وقت و گم شدن اشخاص فوق العاده مفید می باشد .

برای زندگی این چند روزه ایام حج و اقامت در منی و عرفات رعایت دستور العمل‌های بهداشتی که برای نمونه و اطلاع علاقمندان یکی از آگهی‌های هیئت پزشکی کشور سوریه را ذیل ترجمه و درج مینماید فوق العاده مفید و ضروری است :

اندرز و راهنمایی بهداشتی همگانی

ای برادران گرامی - درود و تحیات خدا بر شما باد .
اما بعد حکومت سوریه که آرزو مند راحتی شما می باشد

هیئت‌های پزشکی برای رفع نیازمندیهای شما در این فصل
 حج تعیین نموده است هیئت های مزبور که از پزشکان کشوری
 و لشگری ترکیب شده اند برای آنکه شما را از بیماری ها
 مصون بدارند اندر زها و راهمنائی های لازمه زیر را بحضور
 شما تقدیم میدارند که اگر با کمال دقت و مراقبت رعایت شود
 میتوانید وظایف و مناسک حج را بخوبی انجام داده و در نهایت
 صحت و سلامتی بوطن و منزل خود مراجعت کنید .

۱- برای جلوگیری از آفتاب زدگی .

در موقع شدت گرما و در وسط روز باید از حرکت در
 آفتاب خود داری و از اجتماعات و ازدحام اجتناب نموده و با
 علم بانکه میدانید شرعا فرصت کافی دارید اداء مناسک را در
 بجوئه گرما متوقف ساخته در زیر چادر های خود بمانید و
 برای تهیه نیازمندیها و تامین حوائج خود صبح و عصر اقدام
 کنید و چنانچه ناگزیر بوده و کار لازمی پیش آید چتر سفید
 استعمال نمائید (عامه استفاده از چتر را جایز میدانند ولی
 شیعه در حالی که مجرم است نباید عمداً استظلال نموده و زیر
 چتر و سقف و سایه برود) و چنانچه حرارت و گرما شدید شود لازم
 است سرو صورت را با آب سرد شستشو نمود .

۲- توجه بخوراك !

واجب است از غذاهای مانده و کنسرو های فاسده
 و گوشت و ماهی سرخ شده ، باروغن جدا خود داری و از خوراکی
 های چرب و شیرین و مواد نشاسته ای حتی المقدور بپرهیزید و
 بهتر آنست که غذای خود را از سبزیجات و میوه و دوغ و ماست
 انتخاب و بیشتر از شربت های سرد به لیمو و پرتقال و تمبر هندی

و نظائر آن استفاده شود و چنانچه بخواهید سبزی‌های تازه و میوه میل نمایند قبلاً آنها را بخوبی با آب پاك و تمیز شسته و بعد مصرف کنید و بطور کلی روی تمام خوراکیهای خود را بپوشانید تا گرد و خاک و مگس بر آنها ننشیند .

۳- اهتمام در پاکیزگی :

بطور جدی واجب است که در نزدیکی چادر ها از انداختن آب دهان و کثافات و بول و تخلیه خود داری نموده و در نقطه ای دور از خیمه ها چادر مستراح را پس از حفر گودال متناسب بر پا نمایند و چنانچه بر اثر شدت گرما و اضطراب رفتن بمستراح مقبور نباشد برای قضاء حاجت زمین را مختصر حفر نموده و پس از انجام عمل فوراً حفره را با خاک بپوشانند تا باعث عفونت محل و ازدیاد مگس نشود و باید در نظافت بدن و جامه و مسکن و تطهیر اهتمام فوق العاده و کافی مبذول داشت و متوجه بود که **النجاسة من الایمان** .

۴- مبارزه با حشرات :

مبارزه با حشرات اعم از مگس و کیک و پشه و شپش و کنه و امثال آن که بزرگترین وسیله انتقال امراض مسریه هستند باید بوجه همت قرار بگیرد و با پاشیدن گرد د . د . ت یا اسید فنیک و یا کرولین و سایر ضد عفونی ها حشرات را از بین برد .

و چنانچه مختصر دوار و سرگیجه یا تب و یا اسهال و سر درد شدید و یا عوارض دیگری روی دهد باید فوراً یکی از مراکز بهداشتی و درمانگاهها که در دسترس است مراجعه و با مشورت پزشکانی که برایگان آماده پذیرائی و معالجه

بیماران هستند از خود رفع خطر بنمائید و برای عموم حاج
بهتر آنست هر صبح و عصر يك لیوان آب جوشیده که يك قاشق
نمک طعام در آن ریخته باشند میل نمایند .

۵- مساعدت با هیئت های امدادی :

محافظت و مراقبت در بهداشت عمومی و خصوصی (شخصی
و اجتماعی) از اوامر ضروری اسلام است و جلوگیری از بیمار
شدن بهتر از معالجه بیماری است و مقدم بر هر امری اول
حفظ الصحة است و در مرحله بعدی رفع علت و بیماری میباشد
و اگر خدای نخواسته عارضه بیماری روی دهد تسریع در
علاج واجب میشود زیرا خدائی که دردی میفرستد دواى آنرا
هم معین میفرماید لذا از نظر اسلام و بشردوستی و رعایت
بهداشت باید بدرمانگاه ها و هیئت های پزشکی کمک و
مساعدت کرده بیماران را راهنمایی و ارشاد نموده و آنها را
وادار کنید که نصایح مشروحه فوق را مورد عنایت و عمل قرار
داده و برای تامین صحت عمومی همه با یکدیگر تشریک
مساعی کنیم .

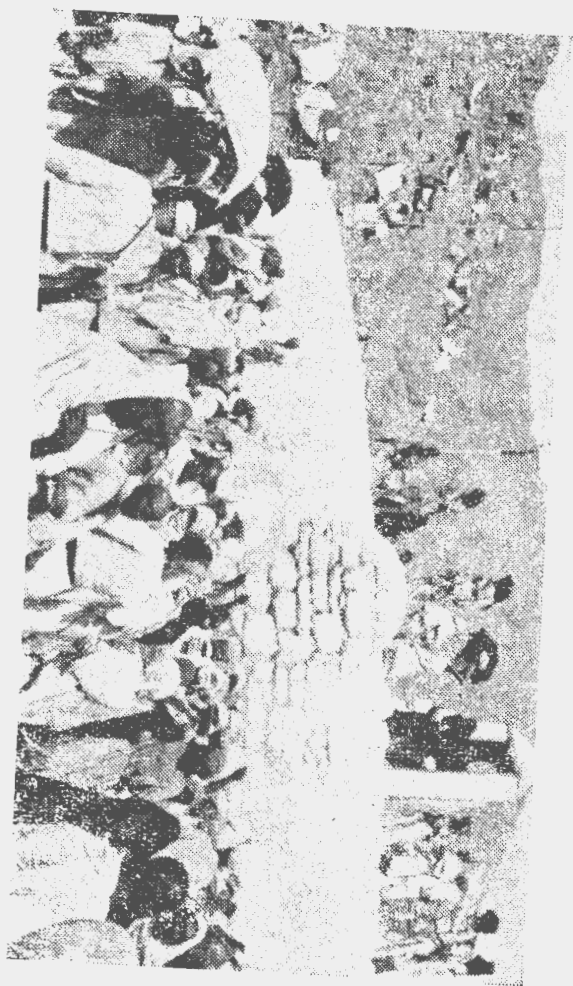
هیئت پزشکی که بمعیت امیرالحاج از ایران اعزام شده بودند
بسرپرستی آقای دکتر صائبی چه درمکه و چه در منی و عرفات
خوب انجام وظیفه نموده و در حدود مقدرات دوائی و لوازم
پزشکی که در اختیار داشتند بزواری و حاج ایرانی خدمات شایسته
نمودند ولی باید اعتبارات مصوبه بمصرف دارو و نیازمندی
های ضروری برسد و ضمناً مانند سایر کشور های اسلامی
نشریه های مختصر و مفیدی که موثر در حفظ بهداشت باشد
در تهران چاپ و درجده و مکه بین زائرین منتشر نمایند که

اولا باخواندن و بکار بردن دستور العملها و رعایت اصول بهداشت سلامتی خود را حفظ کرده و در ثانی بوجود هیئت پزشکی ایران و محل کار آنها وقوف حاصل نمایند .

در اینجا از نظر قدرشناسی از یک پزشک متدین و باوجدان لازم میدانم از جناب آقای دکتر ثقفی که در سال جاری از اصفهان بمنظور انجام فریضه حج و بهزینہ خود مشرف بودند نام برده و سپاسگزاری کنم چه این مرد شریف هر کجا بیماری میدیدند بی دریغ بادواهایی که همراه داشتند بمعالجه مرضی میپرداختند و در حدود میسور حسبته الله خدمت می کردند .

بهر حال پس از استقرار حاج در منی باید برای رمی جمره عقبه رفته و از ریک هائی که در مشعر جمع آوری نموده اند هفت عدد ریک یکی بعد از دیگری به جمره عقبه که ستونی است از سنگ بزنند بطوریکه تمام هفت سنگ ریزه بجمره بخورد و اگر هر کدام اصابت ننماید ریک دیگری بیاندازند و البته باید ریک را روی انگشت یعنی بین سیاه و شصت قرارداد و به هدف بزنند و موقعیکه پرتاب مینماید بگوید :

اَللّٰهُمَّ بِرَحْمَتِكَ فَاصْحَبْنِيْ وَادْعُنِيْ فِىْ عَمَلِيْ وَبَلُوْنِيْ . اِنَّكَ اَكْبَرُ
اَللّٰهُمَّ اَوْصِنْنِيْ الشَّيْطَانُ اَللّٰهُمَّ لَصِيْبُهُ يَكُنْ لَكَ وَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْكَ
مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهٖ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ حُجَّائِمُزِدَّ اَعْمَالًا مُّقْبِلًا وَ اَعْمَالًا مُّسْكُوًّا

ترجمه فارسی دعا اینست (بارخدا یا اینها سنگریزه های
من است برایم بشمار و درکار من بمن برگردان . ای خدای
بزرگ و پروردگار شیطان را از من دور نما . خدایا گواهی
میدهم بکتاب تو «قران» و پیروی از رویه پیغمبرت محمد صلی
الله علیه و اله خداوند احـج مرا بپذیر و نیکو کن و کارم را
پسندیده و سعیم را قبول نما)

پس از رمی جمره عقبه برای قربانی بطرف مذبح
باید رفت

در شمال شرقی صحرای منی محل نسبتاً وسیعی اختصاص
بکشتن قربانی داده شده که بمذبح یعنی کشتارگاه موسوم
و در آنجا گاو و گوسفند و شتر و بز فراوانی برای فروش به
حاج آماده و فراهم شده و باید توجه نمود که برای خریداری
گوسفند و انجام عمل قربانی فتنط و مستقیماً بطرف مذبح رفته
و دقت کرد که گوسفند سالم و بی عیب یعنی آنکه شاخ شکسته
و گوش بریده و یا اخته نبوده و بطور کلی واجد شرایط و
نسبتاً فربه باشد و در موقع ذبح بگوید :

وَحَبَّتْ دَجْبِي لِلَّهِ فَمِنْ سَمَوَاتٍ وَالْأَرْضِ خَفِيفًا سَلَامًا وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ
إِنْ صَلَوَتِي وَسُكْرِي وَمِحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ
وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ اللَّهُمَّ ثَنِّكَ بِكَ وَبِسْمِكَ وَبِأَلَدِكَ الْكَبِيرِ

یعنی (با ایمان خالص روی بسوی خدائی آوردم که آفریننده آسمانها و زمین است و من هرگز با عقیده مشترکان موافق نخواهم بود بدرستی که نماز من و فرمانبرداری من وزندگان و مرك من مر خدا براست که پروردگار جهانیان است شریکی برایش نیست و باین امر ما مور شدم و منم نخستین گردن نهنگان - خداوندا از تو و بتو و بنام خدا و برای خدا و خدای بزرگ).

و بعد از ذبح میگوید **اللهم تقبل عني** و گوشت قربانی باید سه قسمت شود قدری خود بخورد و قسمتی به همسایه و دوستان داده و قسمتی را هم بفقرا بدهد و پس از انجام عمل قربانی اقدام بحلق و تراشیدن سر خود نموده و موی سر خود را در زیر خاک منی دفن نموده و این دعا را میخواند **اللهم اعطني بكل شعرة نوراً يوم القيمة** در این موقع که حاجی تقصیر نمود تمام آنچه که در موقع پوشیدن احرام بر او حرام شده بود حلال میشود مگر سه چیز (زن - صید - بوی خوش) و اگر بتواند و بخواهد همانروز از منی بمکه رفته و اقدام بطواف حجة الاسلام (عیناً مانند طواف عمره) و دور کعت نماز طواف در مقام حضرت ابراهیم و سعی بین صفا و مروه نموده و مجدداً داخل مسجد الحرام شده با دقت کامل به نیت طواف نساء و نماز آن که مانند طواف نماز مشروح قبل است اقدام به طواف نساء نماید و چنانچه بتواند و بخواهد بهتر است علاوه بر آنکه خود نماز طواف نساء را بخواند

وکیل و نائب هم برای نماز طواف نساء بگیرد و مخصوصاً اشخاص بی سواد و آشنائی که بصیحت قرائت خود اطمینان ندارند این احتیاط را نباید ترك کنند و با فراغت از نماز طواف نساء حاج از اعمال خود فارغ و زن و صید و بوی خوش نیز بروی حلال شده و فوراً برای بیتوته و توقف در منی از مکه بمنی مراجعت میکنند ولی اگر نتوانند روز عید بمکه بمنظور اتمام اعمال حج بروند باید روز یازدهم فردای روز عید حتماً بروند و بدون علت عقب نیندازند و باید دانست که بیتوته شب یازدهم و دوازدهم در منی واجبست و اگر قبل از غروب روز دوازدهم از منی بسوی مکه کوچ نکنند توقف شب سیزدهم نیز واجب میشود.

یکی از اعمال مستحب برای کسانی که در منی هستند آنست که در تعقیب ۱۵ نماز واجب که از نماز ظهر روز عید است و آخرش نماز صبح روز سیزدهم بعد از هر نماز حد اقل یکمرتبه این تکبیرات را بگوید :

الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله و الله اکبر
 و لله الحمد الله اکبر علی ما هدانا الله اکبر علی
 ما رزقنا من بهیمة الانعام و الحمد لله علی ما
 ابلانا (این تکبیرات برای کسانی که در سایر شهرها هستند بعد از ده نماز که از نماز ظهر روز عید است تا نماز صبح روز دوازدهم خوانده می شود.)

توقف ایام و لیالی تشریق در منی فرصت مناسبی است برای رفتن بمسجد خیف که از مساجد بسیار قدیمی و نماز خواندن در آنجا دارای فضیلت بسیار است و نباید غفلت شود

چه در حدیث است اگر کسی صد رکعت نماز در مسجد خیف بگذارد بدون آنکه از آنجا بیرون رود برابر با عبادت هفتاد سال است و هر که در آن مسجد صد مرتبه سبحان الله بگوید برایش ثواب بنده آزاد کردن بنویسند و نیز گفتن صد مرتبه لا اله الا الله و یا صد مرتبه الحمد لله دارای اجر بسیار است در روزهای ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ اقامت در منی تکلیفی نیست مگر آنکه هر روز یکمرتبه رمی جمرات به ترتیب جمره اولی و بعد وسطی و سپس جمره عقبه بنمایند همان تربیتی که صبح روز عید رمی جمره عقبه نموده اند با اذکار و ادعیه مربوطه و بعد از آن برای طواف وداع بسمت مکه کوچ می نمایند و چون وارد مکه بشوند داخل مسجد الحرام شده و در اجتماع بزرگ مسلمانان شرکت نموده و بیشتر وقت خود را بقرائت قرآن و نمازهای واجب و مستحب و طواف بنیابت پدر و مادر و برادر و دوستان گذرانیده و سلامتی برای عزیمت به مدینه منوره در صورتیکه قبل از حج مشرف نشده باشند مهیا می شوند.

بزرگترین هدیه و ارمغان که در مکه معظمه تهیه میشود آب زمزم است که در ایام توقف و بعد از فراغت از اعمال باید وسیله حمل آن را فراهم نمود (بشکه های کوچکی از آهن سفید برای همین منظور میسازند و نیز ممکن است در بطری درشیشه های متناسب ریخته و با خود ببرند) پشت بازو مروه بازاری است که مرکز فروش دواجات قدیمه مخصوصاً روغن بلسان و تنظور جدول و خولیان و انواع بخور و عود و عطریات و چوب صندل و شاخ گوزن و غیره است که برای

فروش عرضه میشود و نیز در همین بازار است که اغلب زائرین دزدان بدست آوردن مومیائی بر می آیند که غالباً قیروچیزهایی شبیه بآن را بنام مومیائی در قوطی های کوچک ریخته و میفروشند و در دو طرف مسیر صفا و مروه نیز بازار های بزرگ و مغازه ها و دکانهای متعددی است که مملو از اشیاء نفیسه و ظریفه و پارچه و غیره میباشد که از اقصی نقاط جهان بـمـکـه آورده و برای فروش در دسترس عموم قرار داده اند و معاملات باریال سعودی و دینار عراقی و روپیه هندی و پاکستانی و اسکناس ایران صورت میگردد

از بدو سلطنت اعلیحضرت ملك سعود پادشاه کنونی حجاز علاوه بر مسكوك رyal اسكناس های ۵ و ۱۰ رyalی سعودی نیز بچریان گذارده شده که برخلاف سابق حاج دچار زحمت نمیشوند ضمناً تذکر میشود يك رyal سعودی ۲۰ قروش و هر قروش معادل ۱/۱۵ رyal ایرانست :

معمولاً حکومت سعودی از روز ۱۶ ذیحجه بموجب آگهی رسمی تاریخ خروج طبقات مختلفه حاج را به ترتیب تاریخ ورود بجده اعلام و از همان روز فوج فوج و دسته دسته قوافل حاج از مكه خارج میشوند .

اینجانب و همراهان تاروز ۱۶ ذی الحجه در مكه معظمه بوده و صبح روز هفدهم پس از انجام عمره مفرده و طواف وداع بوسیله اتوبوس از طریق جدّه بمدینه منوره عزیمت و از آنجا بمراق مراجعت کردیم .

فصل دهم

مدینه طیبه

مدینه منوره که در دوست میلی شمال مکه معظمه قرار دارد قبل از هجرت پیغمبر اکرم صلوات الله علیه واله وسلم به یثرب موسوم بود .

دروز ۲ شنبه غره ربیع الاول سال سیزدهم بعثت رسول خدا از مکه بسوی مدینه هجرت فرموده و روز دوازدهم همان ماه بآن شهر نزول اجلال فرمود و با قدم خود خویشت برکات بیشماری عاید آن شهر و مردم آن گردانید و پس از نه سال و ۱۶ روز اقامت در مدینه در سن ۶۳ سالگی روز ۲ شنبه ۲۷ صفر سال ۶۳۲ بعد از میلاد رحلت فرموده و در خانه خویش دفن گردید و اکنون کفون خانه مزبور در گوشه شرقی مسجد نبی قرار دارد و زیارتگاه مسلمین جهان بوده و مخصوصاً در فصل حج از اکناف عالم برای عتبه بوسی پیشوای عظیم الشان اسلام بمدینه منوره وارد میشوند .

شهر مدینه چون از سه طرف بدشت های لم یزرع و از يك طرف بدريا محدود میشود در تابستان فوق العاده گرم است ولی در اطراف آن دهستانهای بسیاری است که دارای

باغ‌های با صفا و میوه فراوان و نخلستانهای زیاد که نوع خرماي آنها بسیار ممتاز و محصول آنها بمدينه حمل و بصرف فروش ميرسد آب مشروب مردم شهر از چاه بدست مي آيد و اکنون از چند چاه عميق بوسيله موتور آب را باستخرهای بزرگ منتقل و بوسيله لوله به اکثر منازل لوله کشي نموده اند در باغ صفا و باغ مرجان هم که وقف بزرگترين است با پرداخت مختصر وجهي از آب استخرها براي شستشو و استحمام استفاده مي شود و بعلاوه در اکثر محلات شهر نيز شير آب چاه در دسترس عموم قرار داده شده و در شهر مدينه خانه های بسياري است که براي زمين و مسافرين اختصاص دارد و مردم شهر مدينه و شيعيان نعاوله مهمان نواز بوده و نسبت بزوار کمال محبت و احترام را مرعي ميدارند .

مسجد و روضه پيغمبر اکرم (ص)

مسجدي که در ساختمان آن پيغمبر اکرم (ص) و مهاجر و انصار شرکت داشته اند جزئي است از مسجد کتوني که به تدريج و در ازمئه مختلفه رو بتوسعه گذارده شده و بالاخره بصورت فعلی درآمده است فعلا مسجد و روضه منوره پيغمبر اکرم (ص) در محوطه وسيعي که بنام مسجد رسول اله (ص) معروف است واقع و از قسمت های مختلفه تشکيل و داراي شش در ب ورودی است که باب الرحمه و باب السلام در طرف غربي و روي بازار مي باشد و باب جبرئيل و باب النساء در مشرق و باب الحزن و باب التوسل در شمال قرار دارد و مسجد در عرض ۱۶ ستون و جمعا ۳۲۷ ستون دارد که همه از سنگ های زياد و در کمال عظمت است و قسمت اصلي مسجد و تشکيل ميدهد و لولي

قسمت‌های شرقی و غربی و شمالی که اخیراً تجدید ساختمان شده با بتون و آهن ستونهای سیمانی بلندتر از ستونهای سنگی قسمت جنوبی ریخته اند که از شاهکارهای فن معماری عصر جدید میباشد .

در طرف شرقی مسجد قبر مطهر رسول خدا صلوات الله علیه است که بوسیله شبکه فلزی از مسجد جدا شده و قبر ابو بکر و عمر رضی الله عنهم نیز در این قسمت است وقتی که شخص از باب السلام وارد مسجد میشود بدیوار اسماء و القاب پیغمبر اکرم (ص) را می بیند که با خطوط بسیار عالی و زیبا روی دیوار نقش شده و در امتداد آن آیات قرآنی را با همان خطوط عالی و مذهب و طلا کاری تا حدود محراب بدیوار رو بقبله نوشته اند این قسمت که از زوائد مسجد است بوسیله نرده کوتاهی از مسجد اصلی جدا گردیده و در پشت این نرده منبر بسیار مجللی است و بین منبر و قبر شریف پیغمبر اکرم (ص) کتبه زیبایی بر او حه فلزی است که نوشته شده (بیم هبیری وقبری روضه من ریاض الجنه) و زائرین شیعه در این قسمت برای حضرت صدیقه کبری فاطمه زهرا سلام الله علیها که با احتمال قوی مدفن آنحضرت است زیارت نامه می خوانند و نیز در همین قسمت است که بیشتر مردم نمازهای واجب و مستحب خود را می خوانند زیر احديث معروف که نماز در مسجد و روضه منوره پیغمبر اکرم (ص) برابر با هزار نماز در سایر مساجد است ظاهراً در این قسمت از مسجد مصداق دارد علاقمندان و آرزوداران زیارت پیغمبر اکرم (ص) که از اکناف عالم برای انجام فریضه حج می آیند برای نیل باین افتخار عظیم و

زیارت قبر بزرگترین پیشوای عالم بشریت و پرچمدار اوای
توحید، یا قبل از حج و یا بعد از حج خود را بمدینه منوره می
رسانند و در تمام مدت توقف در این شهر بیشتر وقت خود را در
روضه مقدسه نبوی گذرانیده و در آن مهبط وحی و مسجد محترم
باقامه نماز و تلاوت قرآن پرداخته از روان مقدس حضرت ختمی
مرتبت طلب فیض و برکت و مغفرت می نمایند.

جَنَّةُ الْبَقِيعِ - بقیع نام قبرستان بزرگ و قدیمی مدینه
است که فعلاً بدون آنکه کوچکترین اثری از بقاع متبرکه
در آن دیده شود، محصور بدیوار بلندی است و فقط یک در
ورودی دارد قبل از تسلط و هابی ها و انهدام آن برای سبط
اکبر حضرت امام حسن مجتبی امام دوم و حضرت سجاد
امام زین العابدین علی بن الحسین امام چهارم و حضرت محمد باقر
امام پنجم و حضرت جعفر بن محمد الصادق امام ششم علیهم السلام
و ابراهیم و رقیه فرزندان پیغمبر اکرم (ص) و فاطمه بنت اسد
والده ما جدّه شاه ولایت امیر المومنین علی بن ابیطالب علیه
السلام و حضرت عباس بن عبدالمطلب عموی پیغمبر و زوجات
آن حضرت و عده ای از بزرگان بنی هاشم و صحابه آرامگاه های
متناسب و قبه و ضریح های با شکوه بوده که اکنون از
بین رفته و کوچکترین علامتی از مزارها باقی نیست و زائرین
هنگام ورود بآن محلی اختیاری از غربت ائمه بقیع باریختن
اشک تأثر و حسرت در گوشه و کنار ایستاده و با قرائت زیارت
نامه و فاتحه ادای احترامات نموده خارج می شوند .

احد - کوه احد که در یکفرسخی خارج شهر مدینه
واقع شده از نظر موقعیت سوق الجیشی و معبری که دارد

در جنگ‌های صدر اسلام دارای اهمیت خاص بوده و در سال سوم هجرت شاهد یکی از جنگ‌های خونین بوده که منجر به هلاکت عده‌ای از بزرگان اسلام گردید که از همه مهمتر حمزه سید الشهداء عم بزرگوار رسول اکرم (ص) می‌باشد و در قبرستان احد برای آنحضرت و سایر شهداء آرامگاه و آثاری بوده که بکلی ویران و با خاک یکسان نموده اند و بنا بر حدیثی پیغمبر اکرم (ص) فرموده (هر کس زیارت من بیاید و بیدار عمویم حمزه نرود بمن جفا کرده .)
اکثر زائرین بیت الله پس از تشریف بمدینه زیارت حضرت حمزه رفته و مراجعت مینمایند .

مسجد قبا - در شهر مدینه مساجد زیادی است ولی در قریه قبا که در چهارمیلی مدینه می‌باشد مسجدی است که در موقع هجرت پیغمبر اکرم (ص) و توسط آن حضرت بنا شده ساکنین قریه مزبور در آن زمان اکثر یهودی بودند چون مسلمین برای استقبال از موبک رسول خدا تا آن قریه رفته بودند یهودیان علاوه بر آنکه متعرض آنها نشده روی خوشی هم نشان میدهند همینکه آنحضرت برای ورود بمدینه بقریه قبا رسیدند توقف فرموده و در مدت چند روزی که در آن قریه تشریف و اقامت داشتند بدست خویش و بهمراهی مسلمین دیگر مسجد مزبور را بنا فرموده و بعد بمدینه نزول اجلال کردند .

نماز در مسجد قبا دارای فضیلت بسیاری است و زائرین

و حجاج در مدتی که مدینه هستند ولو برای یکمرتبه هم باشد
بوسیله اتومبیل بمسجد قبا رفته و نماز خوانده و به
روان پاك منجی عالم انسانیت و بانی و مؤسس این دین حنیف درود
می فرستند .

اینجانب باتفاق همراهان خود روز هیجدهم ذیحجه که
مصادف با عید سعید غدیر بود بمدینه منوره وارد و در نزدیکی
باغ مرجان در منزل یکی از نخاوله ها وارد شده و تا روز ۲۲
توفیق و سعادت درك زیارت و عتبه بوسی را داشته و روز ۲۲ ذیحجه
بنا بمصلحتی از مراجعت با کشتی منصرف و بوسیله اتوبوس
های نجفی که مستقیماً از راه صحرا بمکه آمده بودند از طریق
صحرا خاك حجاز را بمقصد عراق ترك نموده پس از عبور از
قراء المراد و الرماح و حفر و رفحه بمرز کشور عراق رسیده
و ساعت ۹ صبح روز ۲۸ ذیحجه بعد از هفت شبانه روز
صحرا نورددی بقریه چری حومه نجف اشرف وارد قبه و
بارگاه با عظمت مولی الموالی علی بن ابیطالب علیه السلام را
مشاهده نموده و بی اختیار گفتم :

(اینکه می بینم به بیداری است یارب یا بخواب)
و بحمد اله تعالی مسافرت از عراق بمکه معظمه و مراجعت بعراق
بخیر و خوشی پایان یافت و از حضرت باری جل اسم و ارواح
مقدسه بزرگان دین مسئلت دارم که مرا و تمام آرزومندان را
موفق فرماید که مکرر در مکرر بدرك فیوضات کامله و تشرف
باعتاب مقدسه نائل گردیم و صلی اله علی محمد و آل محمد
و السلام علیکم ورحمة اله و برکاته

در پایان از خوانندگان گرامی تمنی دارد مرا و کسانی را که
 بنحوی از انحاء به نشر این رساله مدد و تشویق فرموده اند از
 دعای خیر فراموش ننموده چنانچه لغزش و خطائی مشاهده نمایند
 اطلاع دهند که در چاپ های بعد رعایت و اصلاح شود .

حسین ذوالقدر شیخانی

تهران - شهریور ماه ۱۳۳۴

چاپخانه خرمی
 تهران - خیابان لاله زار